

עלון זגלמביה

זאגלעמביער צייטונג

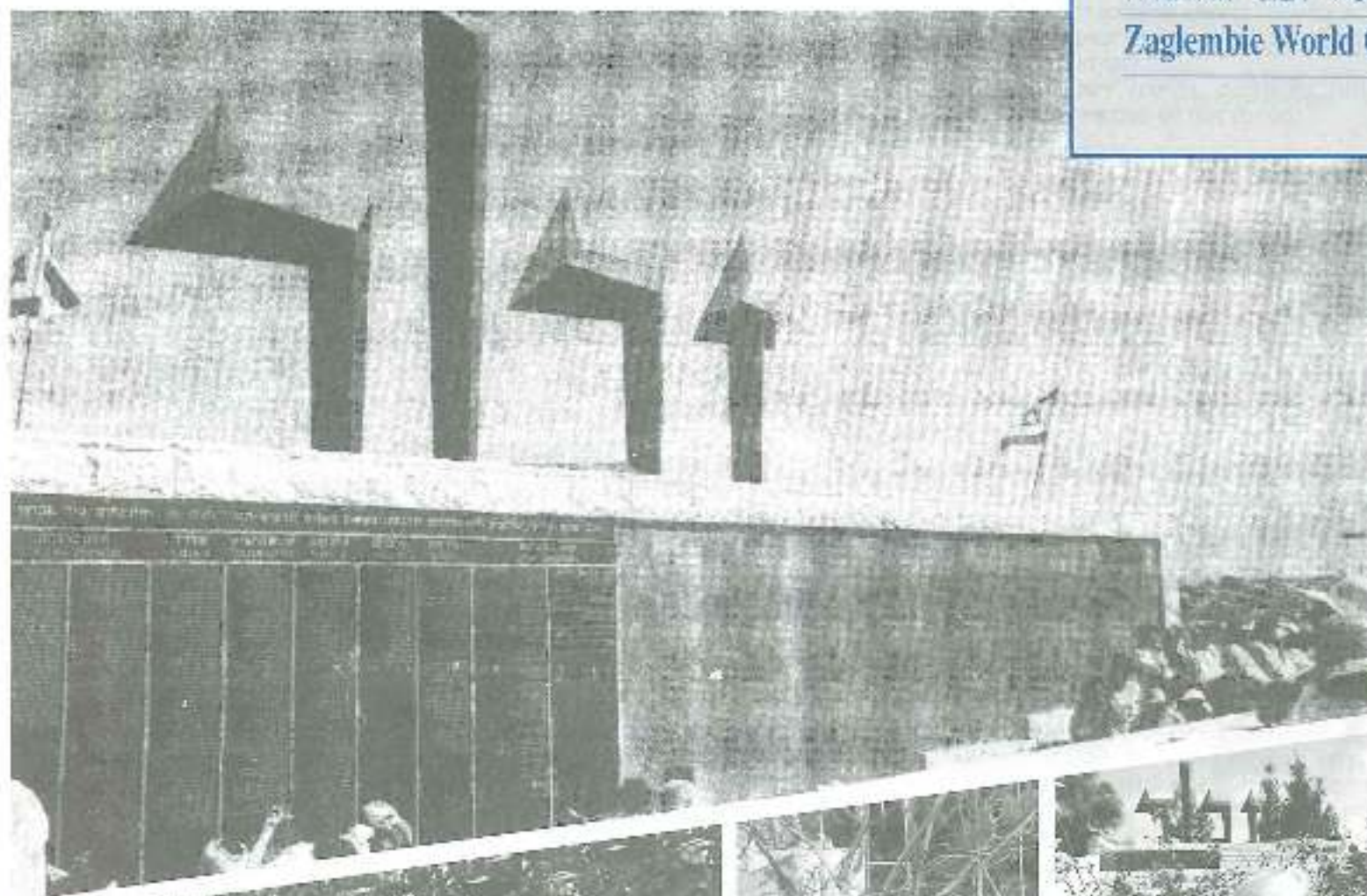
מידעון מס' 18 ניסן תשס"ו אפריל 2006

Zaglembie Newsletter - Zaglembie Zeitung, April 2006

ארגון עולמי של יוצאי זגלמביה

Zaglembie World Organization

קהילות זגלמביה

Będzin
Sosnowiec
Dąbrowa
Zawiercie
Czeladź
Siewierz
Sławków
Wolbrom
Dańdówka
Gołonóg
Grodzice
Kazimierz
Klimontów
Ksawera
Łagisza
Maczki
Milowice
Modrzejów
Niemce
Niwka
Piaski
Porąbka
Strzemieszyce
Wojkowice
Zagórze
Ząbkowice
Kromolów

10/02/2006

Tu Be'shvat Planting at Yad Hazikaron in Modiin

נטיעות ט"ו בשבט ביד הזיכרון ליהדות זגלמביה במודיעין

ארגון יוצאי זגלמביה. רח' פרישמן 23 ת"א 63561 ישראל. טל: 03-5270919

Zaglembie World Organization. 23 Frishman St. Tel Aviv 63561, Israel. Tel: 972-3-5270919

יָדִיו וְחִמְרֵי אִנְשֵׁי זְמַנֵּנוּ

בעלון זה, עלון מס' 18, מתפרסמות כתבות על ארבעה ספרים חדשים שיצאו לאור בתקופת האחרונה והם: ספריהם של דוד קליימן ומרים קיפר על חקורות אותם בתקופת המלחמה, ספרה של העיתונאית וחברת המערכת שלנו אנה ציוויאקובסקה - בפולנית על נתן גרוס, וספרו של ירוסלב סובשק, מורה באחת מהגימנסיות בסוֹבוֹבִיץ, על יחידות סוסטוביץ מתחילת הגענה לאזור ועד לחיסולו בשואה. (ירוסלב סובשק ביקר ב-1999 בישראל, במסגרת משלחת של תלמידי גימנסיה מפולין שהיו אורחיו).

ספרים אלה מתווספים לגלריה הנכבדה של ספרי מחקר וזיכרונות שנכתבו בעברית, יידיש, פולנית ואנגלית על זגלמביה, עריה, עירוניה, קהילתה ועל היהדות שחיה בה.

בעמודים הבאים אנו מפרסמים רשימת ספרים שהוציאו אנשי זגלמביה וספרים אחרים בעברית וביידיש. בגיליון הבא נפרסם את הספרים שיצאו לאור בשפות אחרות. הספרים מביאים את החיסטוריה של קהילות זגלמביה וקורותיהם של אנשי זגלמביה בשואה.

למרות הספרים הרבים שנכתבו על יחידות זגלמביה אני חושב שזה לא מספיק. לדעתי, על כל אחד מאתנו, הניצולים, לא רק הזכות, אלא גם החובה לספר ולכתוב את הקורות אותם. ואם קשה הדבר עליכם, אנו היעזרו בילדים, בנכדים, או בבני משפחה אחרים כדי להעלות את סיפורכם על הכתב.

חברי הניצולים, בארץ ובעולם, זכרו, לא נותר לנו הרבה זמן לכך וככל שתקדימו כך ייטב.

באשר לדברים שמעלים על הכתב... לפני זמן מה נגלח בבנדין יומן של נערה צעירה שרשמה ותיעדה את מה שעליה ראו ואזוניה שמעו בשנים 1942 - 1943, את הצעדים נגד היהודים ואת האקציות.

הנערה, רוטקה לסקר, נשלחה עם בני משפחה לאושוויץ ושם נספתה. את סיפורה תוכלו למצוא בעלון בכתבו של מנחם ליאור.

בפולין, ובמיוחד באזור זגלמביה שבמחוז שלוויה חתפרסם גיליון של היומן במהירות בכל כלי התקשורת וזכה לזדים רבים. בקרוב תוציא לאור עיריית בנדין את היומן במהדורה פולנית.

שוחחתי עם משפחתה של רוטקה ועם אנשי יד ושם, ואנו מנסים לקדם את הוצאתו לאור של היומן בעברית ובאנגלית.

ובאשר ליומן המקורי, אנו תקווה שתמצא דרך להביאו למשמרת עולם ביד ושם בירושלים.

רבותי, עלון זה משתדל להביא את האינפורמציה הרבה ביותר והמעודכנת ביותר על חמשה אצל יהודי זגלמביה בישראל ובעולם, ולא זו בלבד, אלא שהעלון כולל גם כתבות ומאמרים על יחידות זגלמביה במלחמה ואף חומר על קהילות זגלמביה מאז היווסדן.

אני פונה שוב לאנשינו בארץ ובעולם, לשלוח לנו חומר אודות עברנו המפואר ואנו נעשה כמיטב יכולתנו על מנת לפרסמו.

בחקרוב חג הפסח אני מברך את אנשי זגלמביה מכל תדורות בכל אתר ואתר בברכת חג שמח וכשר.

אברהם גדין
יד"ר הארגון

הצילו את הזיכרונות

רוטקה לסקר 1929 - 1943

רוטקה לסקר ז"ל נולדה בשנת 1929 להוריה יעקב לסקר ודבורה (דורקה) לבית המפל. לרוטקה היה אח קטן בשם יואכים-הניוש. המשפחה חיה בבנדין, האב יעקב לסקר היה תלמידי בנשרי ועלה לארץ ישראל בשנת 1917 כאחד "מהחמישייה מבנדין" - מבשרי העלייה השלישית. לאחר מספר שנים חלה בקדחת ובטיפוס ונאלץ לחזור לפולין, שם התחתן עם דורקה. שניהם תכננו לעלות חזרה ארצה.

רוטקה הייתה ילדה יפה ומוכשרת ימשכה תשומת לב הסביבה. לאימה, דבורקה, הייתה משפחה בארץ: הורים ואח בשם מרדכי. היא נהגה לשלוח לחם תמונות של ילדיה וכך נשתמרו תמונות מילדותם.

רוטקה וכל משפחתה נשלחו לאושוויץ באוגוסט 1943 בעת חיסול הגטו. רוטקה, אחיה הניוש ואימה נשלחו לשירות לתאי הגזים. אביה יעקב הועבר למחנה עבודה באושוויץ שם שרד מספר חודשים עד שהועבר למחנה זקסנהאוזן כשהוא חולה ובמצב גופני ירוד (כמעט מוזלמן). למחנה זה אספו הגרמנים עובדי כפיה והעסיקו אותם בזיוף מטבע זר על מנת למוטט את כלכלת ארציהם ובריטניה וכך שרד יעקב לסקר את המלחמה.

לאחר המלחמה הגיע יעקב לסקר לארץ, התחתן עם חנה יינר והקים בשנית משפחה. לזוג לסקר נולדה בת בשם זתבה.

עד גיל 14 לא ידעה זתבה על קיומה של משפחת אביה לפני המלחמה, על ילדיו ואשתו שהושמדו באושוויץ. בגיל 14 כשראתה אצל אביה את תמונתה של רוטקה בילדותה, שאלה אותו, מי הילדה הזו, הדומה לי כל כך? בתחילה האב סרב לענות לה. אולם לאחר הפצרותיה של זתבה סיפר לה על משפחתו לפני המלחמה וכי הילדה בתמונה היא אחותה, רוטקה שנספתה באושוויץ.

זהם הילדה הושפעה עמוקות מהסיפור וכאשר נישאה לאביגדור שרץ ונולדה להם בת, קראו לה רות על שם אחותה רוטקה שמעולם לא הכירה. מנחם ליאור

יומנה של רוטקה לסקר

מאת מנחם ליאור (ליור)

לפני כחודשיים פנה אלי אדם שידלובסקי, מראשי ארגון "יונה" בבנדין, וסיפר לי שנמצא בבנדין יומנה של נערה יהודיה בשם רוטקה לסקר. היומן היה תבוי מזה כ-63 שנה אצל פולניה בשם סטניסלבה ספינסקה. סטניסלבה בת ת-82 שמרת את היומן כפיקודן שנמסר לה ע"י רוטקה. האחיץ של גבי ספינסקה שכנע אותה לחשוף את היומן, וכך הגיע היומן לדי אדם שידלובסקי.

אני הכרתי נערה בשם רוטקה לסקר בילדותי, ועל מנת להיות בטוח שמדובר באותה אחת בקשתי מאדם שידלובסקי פרטים על הוריה. אדם העביר לי מספר שמות ובין היתר היו השמות יעקב לסקר ודבורה לבית המפל וזה התאים למידע שיש לי על המשפחה.

התחלתי בחיפושים אחר קורות המשפחה. הגעתי ללודוון שם מתגוררת לינקה גילר, והסתבר לי שהיא הייתה בת כיתנה של רוטקה. לפי מיטב זיכרונה אביה של רוטקה שרד את המלחמה.

המשפחה בחיפושים בארץ ונזכרתי שביתי יעל לימדה את הנכד של מרדכי המפל ז"ל. וכך הגעתי לדליה מרכזי, בתו של מרדכי המפל ז"ל. התברר לי שדבורה, אמה של רוטקה, היא אחות אביה שחיותה נשואה ליעקב לסקר והיו להם שני ילדים, בת בשם רוטקה וכן בשם יואכים.

נודע לי גם שיעקב לסקר עלה ארצה אחרי המלחמה והקים בשנית משפחה בארץ ונולדה לו בת ושמה זתבה.

השלב הבא היה למצוא את זתבה (אחותה מצד האב) של כותבת היומן, ואכן בעזרת דליה מצאתי את זתבה. התקשרתי אליה וסיפרתי לה על גילוי היומן.

יומנה של רוטקה לסקר
The Diary Of Rutka Lasker

סטניסלבה ספינסקה ויומנה של רוטקה לסקר
Stanisława Spińska and the diary of Rutka Lasker

ראשי קיבוץ דרוז ומנהיגי המרד בגטו בנדין

יזחק בנ-זור, חבר "דרור", חבר השומר הצעיר, מראשי הארגון הלוחם בבנדין. נפל במקלט המפקדה הראשית בוורשה ב-8 במאי 1943.

פרומקה וחניקה פלוטניצקה, חניכות "דרור". שתי האחיות שנעשו סמל ואגדה לדרוז המחתרות והמאבק. חניקה נפלה ב-20 באפריל 1943, בוורשה, בדרכה למילוי שליחות התנועה במחתרות. פרומקה נפלה באוגוסט 1943 בבנדין.

נאפטק ברוך, חבר "דרור", מפקד הארגון היהודי הלוחם בבנדין, נפל באוגוסט 1943 בבנדין.

הירשל שפרינגר, חבר "דרור", הרוח החיה בתנועה הציונית סוציאליסטית ובמחתרות היהודית בבנדין, נתפס וחצלה לברית השתתף בקרבות, נתפס שוב ונרצח.

התמונות והכיתוב שהתפרסמו ב-1946, באחד מהעיתונים העבריים בארץ, נמסרו ל"מפקדת צ"י" משה סנדז'ורסקי בבנדין. משה עלה ארצה ב-1946.

מושקוביץ רבקה (ריבה), חברת "דרור" בבנדין, פעילה מטעם הארגון הלוחם בהעברת נשק ובעזרה למסתתרים בצד הארץ, נפלה סכדורים נרמניים בימי המרד הפולני הכללי בוורשה ב-1 באוגוסט 1944.

לזיכרם

תושיה הרצברג - גוטמן

דברים שנאמרו לזכרה של תושיה הרצברג ז"ל באירוע לזכרה מטעם עיריית רייג - יום 11 באפריל תשס"ו - 2.12.2005

עבורנו, עבור אנשי זגלמביה וארגון יוצאי זגלמביה, הייתה תושיה לא רק חברת הנחלה אלא בעיקר דמות אצילית, בעלת יושר פנימי, מעין "אורים ותומים" אשר נעצנו בה לקראת כל פעילות חשובה שעמדה לפני הארגון. ביתם של הרצברגים, ברמת גן, היה עבורנו "בית ועד לחכמים ונבונים". אסחו, פעילי ארגון זגלמביה הרגשו בו בטוח ויצאו ממנו בדרך כלל בדעות מגובשות.

את חטאי אני מזכיר חיום ורוצה לומר כי כל עת שעמדתי בפני החלטה חשובה בארגון, הלכתי לבית הרצברג וצאתי ממנו גם עם דעה ברורה וגם עם הרגשה טובה.

תושיה בדרך כלל לא נסעה לפולין אבל לאחרונה, כשנודע לה שמטפלים בהנצחת יהדות בנדין נסעה אתנו פעמיים.

בשנה שעברה, יצאה תושיה במשלחת שהשתתפה בהנצחת המחתרות היהודית בבנדין שתושיה הייתה חלק ממנה. במסע זה נחנכו כבר גבורי הגטו בבנדין - Plac Bohaterow Getta - תושיה התכבדה בהסרת הלוח מעל השלט בככר וירון, נכדה, נשא דברים בשם הדרוז השלישי של יהודי זגלמביה.

במשלחת האחרונה, שיצאה בקיץ האחרון, השתתפה תושיה בטקס גילוי האנדרטה ליחדות בנדין שהוקמה באזור הגטו וזכתה לשאת דברים בשם יחדות בנדין, נכדתה שהגיעה מלונדון כתבה מאמר אודות בקור זה.

בבקור אחרון זה זכתה תושיה לבקר בבית בו טילדה, ביימנסיה היהודית בז'למה, במקום בו עמד בית הכנסת שנושרף עם כניסת הנאצים לגור, בככרות ורחובות העיר ובבית החולים היהודי שהוקם ביוזמת סבה הרב גריכרד שמונצ' בשלט על הבנין.

תושיה, את מעלכם הרב של שלום ושלך ואת תרומתכם לארגון זגלמביה אנו נוסר בלבנו לעד.

אברהם גרין

זגלמביה, שבעברית פירושו במעמקים, הינו אזור עשיר במכרות פחם ותעשייה כדרום מערב פולין, במחוז שלזיה העילית שביחדו סטוביץ.

העיר העתיקה ביותר בזגלמביה היא בנדין, או Bedzin כפי שהיא נקראת בפולנית. אותה בנדין שלפני המלחמה מנתה אוכלוסייתה כ-58,000 נפש מהם כ-50% יהודים.

יהדות בנדין הייתה בדרך כלל מסורתית. יחד עם זאת, בין שתי מלחמות עולם היה בה רוב ציוני ברור כולל תנועת נוער ציונית. ואכן לבנדין קראו "ירושלים זיגלמביה".

באותה בנדין נולדה תושיה לשתיים מהמשפחות המכובדות והידועות ביותר בעיר.

מצד אבא - בת למשפחת גוטמן הענפה שהיו בה עסקני ציבור חשובים (חיים כדאי להוסיף - עסקני ציבור למען הציבור).

מצד אמא - נכדה לרב יששכר דב גרויברד, רבה של בנדין ומתורבנים החשובים והידועים בפולין בתחילת המאה ה-20.

תושיה למדה בין היתר בגימנסיה היהודית של פירסטנברג וכבר בתלמידה בלטה בכישרונה כשכתבקים רשמיים, השתתפה בקריאת קטעי שירה ופרווה והייתה תדוברת מטעם תלמידי ביה"ס.

בזמן המלחמה הייתה פעילה במחתרות של הנוער הציוני. תושיה נישאה לשלום הרצברג ולקראת חיסול הגטו נלקח ממנה בעלה למחנות בגרמניה. היא הצליחה, יחד עם אמא, לעבור את הגבול לסלובקיה ולהגיע להונגריה במסגרת היחבורה (בפולנית - Nasza Grupa) שם המשיכה בפעילות המחתרנית.

המלחמה הסתיימה ותושיה מצאה את בעלה שעבר את תלאות המחנות ובנס נשאר בחיים. הם הקימו משפחה, עלו לישראל והתיישבו ברמת-גן.

תושיה כאישיות רבגונית פעלה בתחומים ציבוריים רבים, בניתם רוחות ילדים ובני נוער. יחד עם שלום בעלה הייתה ממייסדי "משואה" בתל יצחק.

היא כתבה 2 ספרים ועוד כתבה וכתבה.

בנדין הציור (ZAMEK) 1910
רכישה: תמונה © 1910
Ancient castle (Zamek) overlooking
Bedzin stands near the city's
impressive synagogue. Foto from 1910.

תושיה

תושיה, את נמצאת חיוס עם המלאכים במרום, ובטח מכורה כבר את כל הסידורים והנהלים שם. אנא הפעילי את קסמך והיי לנו למלך ישר כשאנחנו אנשי "נאשה גרופה" נגיע למעלה נהיה, כמו שתמיד רצית, באחת שכונה.

תושינה, אהבנו אותך וכבדנו אותך ותודה תודה לך על מי שהיית ומה שעשית.

זכר יהיה ברוך.

בשם ה"נאשה גרופה" – יוסקה אבני

סיפור שסופר לי ע"י נפתלי פדר בן כיתתה של תושיה, ואני מצטט:

תושיה הייתה אישה של חמלה. אצלנו בבית היו ילדים למשפחות מבוססות יותר ומבוססות פחות. כל אחד הביא איתו סנדביץ או סנדביצים... תושיה הייתה פותחת את כל הילקוטים של בני המבוססים, מוציאה סנדביץ אחד ומחלקת לנצרכים... מפעל הזנה של נערה אחת לפני כ- 70 שנה.

יוסקה

מה קרה לאדולף

מאת: תום שגב

ליכרו של מנוס דיאמנט ז"ל

לעומת זאת הצליח דיאמנט להתחבב על אחת מדידותיו של אייכמן, מריה שמה. הוא התחזה לנאצי מהולנד, עלם חונק ורכש את לבן. פעם ישב בביתה והראה לה צילומים שלו והיא הראתה לו את אלבום התמונות שלה. "לרוב היו אלה קרובי משפחה, רחוקים וקרובים", כתב דיאמנט. "לפתע נעברה והפנתה את תשומת לבי לדמותו של גבר בעל אף חד ושפתיים קמוצות: זהו אדולף קראח ונאמנה: אדולף שלו. מי מדע מה קרה לו?". דיאמנט שלח אליה את המשטרה שהחרימה את האלבום.

יש כידוע ניכח היסטוריו רב שנים ונדוש יצרים על השאלה מי עשה מה כדי "לצוד" את אייכמן; אף כנראה ויסוח על כך שהתמונה שמנוס הצליח לחוציא מידיה של מריה היא הייתה התמונה הראשונה וזמן רב גם היחידה שעמדה לרשות הצידים.

דיאמנט היה בין מייסדי "משואה", מכון ללימודי השואה בקיבוץ תל יצחק. בארכיון "הארץ" שמורים מכתבים שכתב למערכת בנגות השמעת המוסיקה של ואנר ונסיעות נשיא המדינה לגרמניה. אנשים כמוהו מתמססים במהירות: "אנחנו מלווים אותם בזה אחר זה", אמרה אחת המשתתפות בהלוויה.

אך בין המספידים אותו הייתה אישה צעירה שדברה בשם "בני נאשה גרופה", או בעברית "הקבוצה שלנו", שדיאמנט היה בין מקימיה והיא סייעה ליהודים להינצל. "בני נאשה גרופה, רובם ילדי הארץ, חיים את הסיפור הזה כמו היה הסיפור שלהם".

חדברים התפרסמו במוסף הארץ ב- 24 בפברואר 2006

המון המון אנשים ליוו אותך בדרכך האחרונה. מכל הארץ הגיעו – נוער בוגרים וגם זקנים. מי ברצל, מי עם מקל ומי עם חליכון. כולנו הרגשנו חובה לבוא ולחביע את הערשתנו לך. נישאו הרבה חספדים. כל נוף, ארגון או קבוצה שפעלת בה רצה להודות לך על תרומתך האדירה.

הרשו לי להאיר עוד זווית של פעולתך שלא כל כך ידועה. תושיה הייתה אמונה על ניהול משא ומתן ועסקאות עם מוסדות, ארגונים וכל מיני "מאכזרים".

אנחנו חברי "נאשה גרופה" שהיינו ופעלנו במחתרת, בפולין, גרמניה, אוסטריה, ציכיה והונגריה, וגם ישבנו במחנות ריכוז, בתי סוהר ובתי מעצר ברחבי הונגריה, זכינו לסיוע ממך. את דאגת לארגון לעצמך תעודות ומדים של אחות בצלב האדום ותוך כדי סיכון עצמי נבוח נסעת לבקר את חברינו בבתי הסוהר. לאן שלא הצלחת לחגיע דאגת שתשלחנה חבילות בסוף ספלת גם בעסקה עם הייטן: עצמו – נויבאוואר – ראש הגסטאפו בבודפשט. "יקח 2000 ליטר בנזין ותן לי את רותי", אמרת. רותי היה איתנו חיוס.

מנוס דיאמנט שנפטר השבוע בן 83 היה יבואן מכונות מרסת גן, אך נמנה עם אלה מתישראלים יסוחבים אתם סיפורים עוצרי השימה: שלושת בניו של אדולף אייכמן חייבים לו את חייהם.

אייכמן נמלט כידוע, אך בשנת 1947 אשתו וילדיו עוד ישבו באוסטריה. אחדים מניצולי השואה החליטו ללכוד אותו. דיאמנט הצליח להתיידד עם הגברת אייכמן, בתקווה לגלות באמצעותה את טקום מחבואו של בעלה. בשלב מסוים היה למען ידיד המשפחה, ושיחק עם הבנים.

"איוו אירוניה של הגורל", כתב לימים באוטוביוגרפיה שהיכר ("המשימה אייכמן", בהוצאת ירון גולן) – "בנו של מי שבפקדתו נרצחו כמיליון וחצי ילדים יהודים יושב על ברכי ואני מלטף אותו", הילדים קראו לו "ידוד הגר".

פעם אחת מצא את עצמו על סירה, בלב אגם, עם שלושת בניו של אייכמן. עלה בדעתו להטביעם, כנקמה, או אף לחטוף אותם כדי לאלץ את אייכמן לצאת ממחבואו. החברים – אשר בן נתן, שישב בזווית כדי להבריח לארץ ישראל את ניצולי השואה, שמעון ויונטל וטוביה פרידמן – שכנעו אותו שפגיעה בילדו אייכמן תוכל רק להזיק.

מנוס דיאמנט - חבר "נאשה גרופה" הלוחם בגרמנים

המדינה ולאחר הקמתה. המטוס הביטחוני של מדינת ישראל חשף להיווצר בו בפעולות תשאיות והוא תרם מניסיונו העשיר לאישים כמו דוד בו גוריון ורבינו.

בספר האוטוביוגרפי "המשימה" – אייכמן: גורל מנוס את פרשיות היו ואת השקפתיו על משמעת הגבורה היהודית. בהופעותיו בפני בני נוער הדגיש את חשיבות הנחלת זיכרון השואה – "זכור את אשר עשה לך עמלק הגרמני", נהג לומר.

מנוס היה מייסדי "משואה" המכון ללימודי השואה בקיבוץ תל יצחק. תואר יקיר העיר רמת גן הוענק לו על פועלו לאחר מותו.

חברי "נאשה גרופה", בני משפחתם ויוצאי זגלמביה נפרדים בצער רב מחבר אמוץ, טוב ונאמן אשר סיכן את חייו במלחמתו בגרמנים, בפעילותו למען הצלת יהודים וחברים למחתרת ולמען מדינת ישראל.

רינה דייג-הרצברג

משפחת שייב מצ'לדז'

משפחת שייב מצ'לדז' בשנת 1921
The Siback family in Celadze in 1921

משה והינדה שייב התנוררו בשכונת פיאסקי בצ'לדז'. נולדו להם שבעה ילדים: מרדכי, יחיאל, ציפורה, יעקב, יהושע, שמשון ונחמן. המשפחה שמרה על מסורת יהודית וניהלה חזוי חיים דתי מאוד.

פריסת המשפחה התבססה על מכירות בחנות המשפחתית שהייתה סמוכה לבית המשפחה. בחנות היה מגוון רחב של מוצרים, מפולק וארצות אחרות. את החנות פקדו לקוחות יהודים מהסביבה הקרובה ונויים סלל צרפתיים שעבדו במכירת הפחם שבאזור. המשפחה נרתמה כולה לעורר בחנות. האחים נסעו באופנים להביא סחורות, אבי המשפחה נער השתמש בעגלה וסוסה או נסע ברכבת כדי לחביא סחורות מסוסוביץ.

שבעת הילדים למדו בבתי ספר פולניים, וזכו להישגים גבוהים בלימודים. חבנים הצטיינו גם כשחקני כדורגל.

עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, החליט הבן יעקב לעלות לארץ ישראל בתקופה זו נחל יחיאל חסות מכולת משלו, מרדכי היה חייט, יהושע למד תפירה, שמשון ונחמן למדו בבית-הספר תנור לחורים.

מרדכי, יחיאל וציפורה הספיקו להישא ונולדו להם ילדים לפני פרוץ המלחמה.

בשנת 1943 התורגם משה וחינדה, הבנים יחיאל ומרדכי, הבת ציפורה, בני זוגם וילדיהם נשלחו מהגטו בצילדוי למחנות המוות. מרדכי נשלח למחנה עבודה ומצא את מותו בצעדת המוות לקראת סוף המלחמה. האחים יהושע, שמשון ונחמן עברו למחנות ריכוז שונים, שרדו את התופת ועלו בדרכים שונות לארץ.

יעקב שירת בצבא הפולני והשתחרר בשנת 1938. במסגרת פעילותו בתנועת בית"ר, עלה לארץ באוניית המעפילים "פאריטה" באוגוסט 1939.

עם הגיעו לארץ הצטרף להתיישבות חקלאית בבאר טוביה ולאחר שנה התגייס לצבא הבריטי כדי להילחם בגרמנים. הוא לחם בצפון אפריקה וביוון, נפל בשבי וחובל למחנה שבויים באזור אושוויץ, סיים ספורים מן הבית אותו עזב. בעזרת פעל פולני יצר קשר עם בני משפחתו בגטו ותמך בהם על ידי חבילות מזון וכסף (אותם קיבל כשבוי בריטי). לאחר ניסיון כושל, לחציל את אחד הנכדים שהיה בבית ההורים הוא איבד את הקשר עם בני המשפחה.

עם השחרור חזר יעקב לארץ התגייס להגנה, לחם במלחמת העצמאות באזור מודיעין והוביל שיירות לירושלים הנצורה.

במהלך המלחמה נשא לאישה את חנה, הקים בית בחולון ונולדה להם בת-איילה.

כל השנים עבד בדואר. עם פרישתו לגמלאות טיפל בגודותיו, היה שליח ציבור בבית הכנסת השכונתי. כבתי הספר של כות ונכדותיו המשיח את המושג משואת לתקומה באמצעות סיפור חייו.

נפטר בשנת 1999.

יהושע התחתן עם תמר ויחד הקימו את ביתם בראשון-לציון. נולדו להם שלושה ילדים, ציפי, אילה ויחיאל. יהושע עבד כאפסנאי בבית החולים אסף הרופא.

שמשון עבר כנער את שנות המלחמה במחנות העבודה. הוא השתחרר ממחנה "דכאוו". כתום המלחמה חזר לפולין שם הכיר את חנה לבית נובונרוד. השניים התחתנו ועלו לארץ. כאן נולדו שני ילדיהם: איילה ומשה.

לידת הבן משה החזירה את שמשון אל שנות ילדותו ואל החינוך הדתי ציוני שספג בבית הוריו. שמשון הקפיד על הליכה לבית הכנסת, במטרה להעניק גם לילדיו חינוך דתי ציוני.

בשנת 1978 נפל הבן משה בעת מילוי תפקידו והוא בן 19 בלבד. את החלל שנוצר עזרו למלא הנכדים שטולדו. שמשון וחנה השקיעו בהם את מלוא אהבתם ודאגתם, הנכדים הם שנתנו להם את הכוח להמשיך ולהתמרד עם האובדן הקשה מנשוא.

שמשון נאבק כל חייו למען צדק חברתי ושלמות הארץ.

נחמן התחתן עם קלרה ונולדו להם שני ילדים, משה ושרה. המשפחה התגוררה בקרית מוצקין. נחמן עבד כמוהל עבודה ב"סולל-בונה". כשפרש לגמלאות החליט לספר את סיפורו האישי לקבוצות של תלמידים.

כשנה לפני מותו הספיק להנציח בסרט ווידאו במסגרת טיול שורשים את חבית בו נולד, החנות, בית-הספר, מגרש-הכדורגל, הגטו, מחנות החשמדה, והמטבח בו שוחרר, מחנה "אבנזה" באיסטריה.

בחודש ינואר 2006 מלאה שנה לפטירתם של שמשון ונחמן. יחי וזכרם ברוך.

ארגון יוצאי זגלמביה

סקירת פעילות ארגון יוצאי זגלמביה

הארגון העולמי של יוצאי זגלמביה הינו עמותה רשומה כרוק בישראל. העמותה מגישה, מדי שנה, דו"ח לרשם העמותות – לאחר שנתקבל ואושר ע"י ועדת הביקורת.

מטרות הארגון – הנצחת יהדות זגלמביה בארץ, בפולין ובעולם והעברת המורשת של יהדות זגלמביה לדורות הבאים.

בארגון רשומות כ-1,500 משפחות מישראל הכוללות גם בני דור שני. לארגון אולם ברחוב פרישמן 23 בתל-אביב שפתוח פעם בשבוע – בימי די אחה"צ. האולם משמש כמקום מפגש לחברים בארץ ולאורחים טח"ל. הוא משמש גם לישיבות ההתחלה, לאספות כלליות ולפעילות תרבותית. פעמיים בשנה, לקראת ראש השנה ולקראת פסח, מתכנסים בו חברי הארגון ליד שולחנות ערוכים, כדי לברך ולהתברך לקראת החג.

הארגון מוציא לאור פעמיים בשנה, בראש השנה ובפסח, עיתון בשם "עלון זגלמביה" – "זגלמביער צייטונג" (כשם העיתון שיצא לאור לפני המלחמה בזגלמביה). העלון, בן 16 עמודים, מביא מידע על הנעשה בקרב יהודי זגלמביה בארץ ומחוצה לה, אינפורמציה שוטפת הנוגעת לניצולי שואה, מאמרים על ההיסטוריה של יהדות זגלמביה, על תקופת השואה ועוד. העלון מופץ בכ- 2,700 גיליונות. כ-1,700 מופצים בישראל וכ-1000 בחו"ל, מהם כמה מאות המופצים ע"י מוזיאון השואה בווינגטון.

הנצחה בישראל

מצבה בבית הקברות בנחלת יצחק בתל-אביב – מתחתיה טמון אפר הקרבות שהובא מאושוויץ (זו המצבה הראשונה שהוקמה בבית קברת זה לזכר קהילות ישראל שהושמדו בשואה). לידה אנו מקיימים יאריצייט בטי באב - יום חיסול גטאות זגלמביה באוגוסט 1943.

יער קדושי זגלמביה, ליד מנרא מודיעים, ובו 10,000 עצים שנטעו ב-1985. בתוך היער – יד זיכרון ובה ממספר אלמנטים: ברחבת הכניסה ניצבת מפת זגלמביה; חדרטה על שיש שחור ילידה לוחות תורמים.

רחבת הקהילות החברות: מצבות שעליהן מונצחות 23 קהילות זגלמביה.

מלתחם ההנצחה: ובו הנצחות אישיות החרוטות בשיש שחור. את ההנצחות, זחינו שורה חרוטה אחת, רוכשים חברי הארגון עד היום.

אנדרטת זיכור: אנדרטה גדולה המשקיפה על כל האתר. יד הזיכרון מתחזקת ע"י קק"ל.

אנו מקיימים שם שני אירועים רשמיים, ביום השואה ובטי"ו בשבט:

יום השואה - עצרת זיכרון בה מתכנסים כ-1,500 איש – יוצאי זגלמביה לדורותיהם, נציגי הממשלה והכנסת, נציגי קק"ל, עיריית מודיעין, צה"ל וחמשטרה שגם אחראית לסדר ולביטחון האירוע.

תכנית העצרת: דברי מסובדים, הדלקת משואות, טקס התייחדות וחננת זרים וכל זאת מלווה בהקראת טקסטים, בשירה וזמרה ע"י מקהלות ותזמורת (בשנה האחרונה – תזמורת משטרת ישראל).

טי"ו בשבט – טקס נטיעת ע"י הילדים והנכדים של יוצאי זגלמביה, עריכת יסדר ט"ו בשבטי משותף ותכנית הפעלה בנושא טבע. הטקס – כשיתוף עם קק"ל.

רחוב קהילות זגלמביה - בתל-אביב ברמת החיל. טקס קריאת הרוחב ע"ש קהילות זגלמביה מנך ביום שלישי ה-27 באוקטובר 2002 בנוכחות מרשימה של מכובדים ויוצאי זגלמביה.

הנצחה בספרות – במשך השנים יצאו לאור 7 ספרי זיכור לקהילות זגלמביה, כמו כן הוצאו לאור עשרות ספרים, בעיקר על תקופת השואה, שנכתבו על ידי יוצאי זגלמביה ואחרים. הראשונים ביניהם: ספריו של איש סוסנוביץ יחיאל פינר הרי הוא יחיאל דינור – ק. צטניק וספרו של דוד ליור "עיר המתים". למרות שעברו למעלה מ-60 שנה עדיין ממשיכים החברים לכתוב ספרי זכרונות.

הנצחת בפולין

6 מתוך 8 בתי הקברות באזור זגלמביה משופצים ומתוחזקים באופן מסודר. בית הקברות בקרימולוב הוכרז כאתר לאומי ובית הקברות הישן בבנדק נמצא בתהליך שיפוץ כמימון משותף של העירייה, של הנמניה היהודית והארגון. בקרוב יצא לאור אינדקס על בית הקברות הגדול של צלזי ובנדיו הסלל סרוב ל-3,000 מצבות וכך קבר אחים לידו אנו מקיימים טקסי התייחדות.

הוקמו אנדרטאות והוצבו לוחות זיכרון על האתרים היהודיים: בתי כנסת, בתי חולים, בתי ספר וגימנסיות ובתי יתומים. אתרי הנצחה הוקמו במקומות שבהם היו שני הגטאות הגדולים: בסוסטוביץ – כבר עם אנדרטה בשרדולה ע"ש האחים קוונד (מפנהיגי הער הציוני והמחתרת היהודית), בבנדק – בקמיונקא – כבר עם אנדרטה ע"ש גיבורי הגטו (פרמקה פלוטניצקי והכריח).

הקשרים עם פולין

מדי שנה, יוצאת קבוצה של יוצאי זגלמביה לדורותיהם, לביקור בן כ-9 ימים בפולין – מהם כ-5 ימים בזגלמביה.

אנו מקיימים קשרים קבועים עם ראשי העיר וראשי המחוז ומדי פעם מזמינים נציגים מהם להתארח בארץ.

פעמיים כ-10 השנים האחרונות, ארחנו בישראל תלמידי תיכון מבתי ספר בזגלמביה, ככל פעם 20 תלמידים בלווי 2 מנהלי בתי ספר. הקבוצות סיירו בכל האתרים החשובים בישראל בלווי נציגנו. בחזרם הם משמשים שגרירים של רצון טוב.

פעילות תרבותית

הארגון מקיים ערבי תרבות, לרבות הרצאות והצגת קלטות. הערבים מתקיימים באולם הארגון, לפעמים בבית התפוצות ולעתים בבתי פרטיים.

פעם בשנה, בחנוכה, אנו מקיימים נשף מסורתי. בשנים האחרונות מתקיים הנשף באולמי רסיטל בתל-אביב בהשתתפות כ-150 איש – כולל בני דור שני. השנה התקיים גם נשף לציון 60 שנה לסיום מלחמת העולם השנייה.

פעילות ארגונית

בארגון קיים "דור המשך" שהולך ומתרחב גם ליידור שלישי. דור המשך מעורב בכל פעילויות הארגון.

בארגון פועלת ההתחלה באמצעות ועדות שונות כגון: כספים, תרבות, ארגון, ועדת פולין, ועדת מחשוב ואינטרנט ומערכת העלון.

לארגון סניפים בחיפה ובירושלים. כמו כן קיימים ארגונים של יוצאי זגלמביה במקומות נוספים בעולם. כל פעילויות הארגון נעשות בהתנדבות.

עלון זגלמביה – זאגלעמביער צייטונג

גבי חלק הכס, ילידת שצמישן, הגרע בתלנדייל, פלורידה ביקשה לחיות סנויה על עלון זגלמביה – זאגלעמביער צייטונג. כמובן שנענו ברצון לבקשתה. צרפנו אותה לרשימת תפוצת העיתון והוא יגיע לביתה כמו אל שאר המנויים.

ייעלון זגלמביה, היוצא לאור פעמיים בשנה, בפסח ובראש השנה, נעזר לשמש כלי ביטוי להעברת מידע על הנעשה אצל אנשי זגלמביה בארץ ובעולם ועל הווי החיים בזגלמביה לרבות האירועים בתקופת השואה. לכן אנו פונים שוב לחברינו בכל העולם, אנא שילחו לנו חומר בעברית, אנגלית, פולנית ויידיש.

כאשר לתפוצת העיתון.

בישראל אנו מפיצים כ-1,500 עיתונים לאנשי זגלמביה ובנוסף מפיצים כ-300 עיתונים לאנשים ומוסדות הפועלים בנושאים הקשורים בשואה. לעומת זאת יש לנו בעיה בהפצת העיתון בחוץ לארץ. לצערנו, פרט לחברים מטורונטו, אין לנו רשימה מעודכנת של כל יוצאי זגלמביה.

לאור זאת החלטנו לעבור להפצה ישירה. אי לכך אנו פונים לאנשי זגלמביה בכל העולם ומבקשים לשלוח לנו את הפרטים האישיים שלהם: שם, כתובת המגורים ומספר הטלפון וכן מה הקשר שלכם לזגלמביה (שם קודם, עיר המגורים בזגלמביה וכו'), והעיתון ישלח ישירות אליהם. אנו מבקשים מחברינו להשתתף בעלויות הכספיות הכרוכות בהוצאת העיתון ובהפצתו.

כל חברי מערכת העלון עושים עבודתם במסירות ובמתנדבות ויבורכו על כך, אולם עלויות נוספות של עיצוב, הדמסה ודיוור נעשות אצל גורמי חוץ בתשלום מלא.

כל המעוניין לקבל את העלון בחייל מתבקש לשלוח פרטים אל:

ארגון יוצאי זגלמביה, רחוב פרישמן 23 ת"א, 63561

או אל: רינה כהן. פקס: 9507472 – 09. דוא"ל: rinakahan@yahoo.com
תודה מראש על שיתוף הפעולה.

הוקרה לבני דור הניצולים של יוצאי זגלמביה

אנו, בני הדור השני והשלישי של אנשי זגלמביה, יוצאים בקמפיין להודות חקשר עם יקירי בני הדור הראשון.

מטרתנו לסייע, לתמוך, לבקר ולהיות בקשר קרוב עם אותם אנשים ומשפחות מדור הניצולים המשוועים לקשר, מילה חמה, או סתם ביקור מלבב.

אנו מבקשים לגרום להם לחיך ולחרגיש שהם מעניינים אותנו, שהם חלק מאיתנו ולא ננטשים.

חקשר יתבצע ע"י איתור אותם אנשים חוקקים לקשר מעין זה וכל מתנדב מדור שני או שלישי יקבל על עצמו לייאמץ משפחה כזו.

אנו ננחח את אופי הפעילות המומלץ. (תחל בקשר טלפוני, ביקור בית, ביצוע שירות או סידורים עבורם וכיו"ב).

בתפילה נאמר: "אל תשליכונו לעת זקנתי ורחמי מצווה שאין למעלה ממנה. זהו חוב מוסרי ומצפוני שאנו חבים ליקירינו יוצאי זגלמביה ולעצמנו !!!

מצפים להיענותכם החשובה.

להצטרפות ופרטים נוספים נא לפנות אל:

עופר ברייטברט טלפון: 4526281 – 054

ספרים

ספרים על זגלמביה, עריה ועיריותיה והיהודים שחי בה לפני המלחמה ובתקופת השואה

ספרי יזכור:

- ספר זיכרון, אנדענק-בוך ק"ק זאווייערסטע וחסדיבה, עורך: ש.ספיבק, 1958
  - פנקס בניין, עורך: א.ש.שטיין, 1959
  - עירנו וחברות, עורך: מ.ש.נשורי (ברוקנר), 1962
  - ספר קהילה יהודי דומברובה גורניציה וחבריה, עורך: מ.גלברט, 1971
  - פנקס זאגלעמביע, עורך: י.ראפאפארט, 1972
  - ספר סוסנוביץ והסביבה, עורך: מ.ש.נשורי (ברוקנר), 2 כרכים, 1974-1973
  - ...
  - ספרו של ק.צטניק, יחיאל די-נור - מיינר, מטוסטוביץ כרוניקה של משפחה יהודית במאה העשרים: כרך ראשון: סלמגדרה, 1946
  - כרך שני: בית הבובות, 1953
  - כרך שלישי: סופל, 1961
  - כרך רביעי: השעון, 1989
  - כרך חמישי: העימות, 1989
  - כרך שישי: צופן א.ד.מ.א., 1987
  - כוכב האמר, 1966
  - ...
  - עיר המתים – השמדת היהודים באזור זגלמביה, דוד ליוור, תשי"ב
  - פיקי הזקן ומעש, משה בנימין קליימן, תשי"ב
  - אין רייד פון בוטשעזשינסקי, הדסה פרינעט, 1966. חזרת חביתה, הדסה פריבס, 1986 (מיידיש)
  - צבי גראנדס – מראשי המחנות החלוצית בזגלמביה, אהרון בראנדס, חיים רשף, 1978
  - אגרופים קמוצים: סיפורים ומחזות מימי השואה, סמי נאמן, פדר, 1979
  - אומגלייבלעך און דאך, יוסף גולדבורג, 1982
  - דורך 12 גיהנום מיינר, זאמי פדר, 1985. דרך 12 מדווי גיהנום, סמי פדר, 1988 (מיידיש)
  - החול הצוחק, תושית הרצברג, 1986
  - יהודי זגלמביה (דרום מערב פולין) בתקופת השואה (עבודת דוקטורט), אביהו רונן, 1989
  - המתים זעקו החיים שתקו, הלח חונימט שיפורבסקי, 1990
  - חידן האחרון: סיפוריה של קבוצה מרים עקניאן, 1992
  - יחד ובדי מול האימה, אנטקה ויסבורט, 1992
  - ילדי סלבוקוב: נעורים במחנות הנאצים, יוסף טסטילר, 1994
  - גוף שלישי יחיד: ביוגרפיה של חברי תנועת נוער בתקופת השואה, אביהו רונן, יהויקים כוכבי, א: 1994, כ: 1996
  - גשר צר אל תחיים – יהודים ברשת מחנות העבודה של מחנה הרייכז גרוס-רוזן (1940 – 1945), בלה גוטברג, 1997
- אני לולה, עדנה בראל, 1998
  - ובחלומי אני שומע את קולה של אמי, אריה בר-טוב, 1999
  - פנשתי אנשים, נפתלי פדר, 1999
  - בדרך לירח העולה, אברהם סגל, 1999
  - חלום בין גדרות, שאול שטרנבלד, 2000
  - מעלה נידף, דוד פישל, 2000
  - חיים על קו הקץ, אלה ליברמן שיבר, 2000
  - סעודת בקרבן, רבקה יעקובסון רינד, 2001
  - ימים שחורים: [1938 – 1943], שמואל ליטנר, 2001
  - צא מהשורה, ישראל אורוד, 2001
  - לזמנתו של ישראל, עזריאל קהירן: ראש תנועת "הנוער הציוני" בימי השואה בשלזיה, חנה שלומי, 2002
  - כלב בערה השלהבת: יומנה של פלה שפס, מחנה העבודה גרינברג, עריכה – בלה גוטברג, תשס"ב
  - על חוט השערה, ארבע שנים, המישה חודשים ועשרים יום במחנות הרייכז, זלמן ניטלר, 2002
  - כמסיה לפי תעמי: שיחות עם יחיאל די-נור (ק.צטניק), יחיאל שיינבוך, 2003
  - אביב בעלטה – אבדן הנעורים כבניין ובמחנות, דב זלמנוביץ, 2003
  - כוחה של רעות, רות קדמהרץ בויק, 2003
  - רבי אלימלך לא שמח עוד, צבי דנציג, 2003
  - תזכורות שלי: זמירות מן השואה, 1939 – 1945, מרים קיפר, 2003
  - המשימה אייבמן: סיפור מחנות, חברות ונקמה, מנוס דאמטנו, 2004
  - סוסנוביץ עירי, צבי דנציג, 2004
  - לחיות עד כלות, יהודית צור, 2004
  - שברים האוד, מעלב ציום, 2004
  - חדמים שלי, חנכה שלוינר-זירניק, 2005
  - משואה לעשייה, דוד קליימן, 2006
  - ...
  - "בדרך חיים", תשנ"ו. "אורות חיים", תשס"א. "עשרת הדווי מלכות", תשס"ה. ספרים ובהם קובצי מאמרים תורניים סאת אלטר ולגר - לזכר אביו, ר' חיים יצחק ולגר שהיה מראשי יחדות בדן ומראשי חסידות אלכסנדר באזור.

משואה לעשייה / דוד קליימן

לחד שלום, קראתי את ספרך. אני קורא אובססיבי של הספרות הדוקומנטרית על השואה. כל ספר, כל עדות על התקופה החיה מרגשים אותי מחדש. הפעם, ספרך גרם לי התרגשות מיוחדת. כמעט ולא נתקלתי בספר על הנושא הזה שהוא ביסודו אופטימי. סיפורך כבש אותי בפשטותו, באוטנטיות שלו ובחוסר יומרתו הספרותית. מסרתך הייתה לספר את העובדות בלבד. בכל הזעזועים והחוויות הטרגיות שעברו עליך דעת לשמור על שווי משקל נפשי ואופטימיות שהוסיפו לך כוח ותקווה. יש בספר מספר לא מבוטל של סצנות נוגעות ללב כמו הפרידה מאביך, התיאור האהוב של אמך, משפחתך ותקופת נעורך – כל אלה גרמו לי להויל דמעה. אבל מעל לכל, חלקו השני של הספר הוא עדות על עצמות נפש של אדם שלא נכנע לייאוש אלא החליט להתחיל מבראשית. הרצון והיכולת להשתקם, לבנות משפחה לתפארת ולהקים מפעל תעשייתי מצטיין ראויים להערכה ולהוקרה. גילית לא רק כושר עמידה ויכולת התמודדות עם תהפוכות הגורל אלא גם יוזמה ותושייה שהביאו אותך עד היום. אני מודה על ספרך האוטנטי שמהווה תרומה חשובה ומשמעותית לתולדות השואה והתקומה.

נפתלי פזר

דוד היקר,

זה עתה סיימתי לקרוא את ספרך המרתק והמאלף "משואה לעשייה". כאחד שהגיע "משמשי" ועבר על בשרו חוויות דומות לאלו שחווית אתה, אני יכול לציין את עצמת התיאור המהימן המצטיין באוטנטיות שלו, כפי שזה משתקף ב-226 עמודי "משואה לעשייה". חוויתך מימי השואה מוכרות לי היטב ועל כן אוכל להעיד על האמינות בתיאורך התמציתי והמדויק. בחלק השני של ספרך הנך מגולל את התושייה האישית שלך ואת יכולתך להתגבר על העבר תוך חזרה מתמדת להשתקם נפשית וגם פיזית. כפי שזה מתבטא בהצלחתך לבנות משפחה ועסקים. אתה מהווה דגם מצלח של אדם שעבר שבעת מדורי ניהולם ורוחו לא נשברה, אלא לחיפך – הצליח בכל תחום בו התנסה.

ראוי ספר זה להימצא בכל בית יהודי ובעיקר בקרב בני נוער שילמדו להכיר מקרוב את מה שעבר על אנשים כמוך, שהשכילו להתגבר על כל כך הרבה מכשולים מבלי להרים ידיים ולשמש דגמא ומופת לכוח עליון הטמון בבני אנוש.

נפתלי לאו לבאי

הזכרונות שלי : זכרונות מן השואה 1939-1945/מרים קיפר

"רציתי להשאיר בכתב לילדי ולנכדי את מה שעבר עלי בזמן מלחמת השנייה", כותבת מרים קיפר בספרה "הזכרונות שלי", ובנוסף "רציתי להעביר אל הנייר את מה שעבר עלי כדי לחקל על עצמי". מרים קיפר הייתה בת 13 כשפרצה המלחמה. בשנה הראשונה למלחמה היא ניסתה לכתוב יומן על ההתרחשויות והאירועים וקרעה אותו לגזרים מפחד שימצאוהו. לאחר השחרור פקדה סיוטים. לילות בהם צעקה מתוך שינה "... בחלומות שוב הופיעו הגרמנים ושוב הייתי באושוויץ...". וכך התחילה לדבר ולספר לילדיה, כל זה הביא להחלטתה להעלות את זיכרונותיה על הכתב. מרים, ילידת בנדן, מספרת בלשון פשוטה ובחירה על ימי ילדותה המאושרים שקטשו כאבם, וכו על האירועים חקשים שעברו עליה ועל משפחתה בימי "האקציות" ועל הניסיונות למצוא מסתור מחוץ לגטו. ניסיונות שעלו בתוהו בעקבות הלשנה.

מרים הגיעה יחד עם אימה ואחותה לאושוויץ. באחד מימי ראשון היא ניצלה את המנוחה לברוח אל היער הקרוב לבירקנאו. היא סיפרה על כך לאסירה פולניה וזו הלשינה עליה לשלטונות המחנה. תוך זמן קצר השינו אותה הגרמנים והכלבים. "קפאתי מרוב פחד. ידעתי שיהרגו אותי מיד, אבל הייסורים רק החלו. חיילי ס.ס. הביאו אותי אל הצריף בו עבדתי... השכיבו אותי על הרצפה. הי"קאפרי" הגרמניה קללה אותי במילים גסות... והחלה לחלקות אותי במקל עבה של טוריה. כל מכה הייתה כמו עשור... שמתו את ידי מאחור כדי לחפרת על הגב והיא הכתה על חידים...". סאת הייסורים לא הסתיימה בזה. למרות חכאבים הנוראים הרץ אותה אחד מאנשי ס.ס. והוא נוסע על אופניים מאחוריה. "יחוא צעק עלי לרוץ לפני עד המחנה ועד היים אינני זוכרת כמה פעמים מעדתי וכמה פעמים עלה עלי עם האופניים ודחף אותי להמשיך לרוץ..." למרות זאת היא הצליחה להגיע חזרה למחנה והתמוטטה. "אז מגיע מפחד המחנה עם אקדח שלוף לראשי ושואל שאלות... ענית לו שאני משוגעת ולא ידעתי מה עשיתי... המראה שלי הנורא עשה כנראה את שלו והוא חנניס את האקדח לתוך חגורתו..."

עם תום המלחמה החל המסע הביתה. לאחר תלאות הגיעה מרים עם אימה ואחותה לבנדן. "ידעתי", מספרת מרים, "שאדמת פרלמן לא נעדה לי, לא אוכל לחיות בה". וכך היא עולה לישראל עם אימה ואחותה ומשקמת כאן את חייה. את הזכרונות היא מעלה על הכתב כי "אנחנו שעברנו את זועות השואה לא נשתוק – אלא נעביר את המסר לדורות הבאים".

א. ולנר

מסע שורשים לזגלמביה

בעקבות אבי

מאת: שׂרא פשטצקי

כתובים שמות כה מוכרים לי: קאטוביץ, סוסנוביץ, חוויוב (מקום הולדתה של אמא) כאילו וחזרתי למקום שהייתי בו כבר בעבר. חלפנו גם על פני צילדזי, על הדרך, בין צילדזי לבנדן ממקום בית קברות יהודי לשם מועדות פנינו. בבית הקברות הזה קבורים סבי שרגא ודודתי, אחות אבי, רבקה (רגינה) שהורעלה בבית החולים עיי הנאצים. סבי חייה קברן העיריה ומן הסתם מקום מגוריו היה בסמוך לבית הקברות. גם בבית הקברות ראינו את טביעת ידו של אבא אשר התקין בעצמו לוחיות מנוחות להנצחת שמות יקדיו. הלוחיות הותקנו במקום כיתובי האבן שדהו ונשחקו בשיני הזמן. כשיצאנו מבית הקברות אמר לי סטנק, החבר הציכי שהתלווה אלינו: "אתה רואה פה, בבית סמוך, אבא שלך גר' ושם, בחורשה, שלמק התחבא מהנאצים שבאו לחפש, פה הוא שיחק עם האחים שלי". לא הייתי מוכן לקבלת המידע הזה ובמשך דקות ארוכות הייתי בהלם ובאלם. איפה אתה אבא שלי?! בוא וספר לי אתה את כל הסיפורים האלה. הרגשתי טעם קשה של החמצה.

אבא נפטר לפני כשנתיים והשאיר אחריו אישה, שני בנים, שתי בנות, שבעה נכדים ונין שיבדלו לחיים ארוכים.

מחוזות ילדותה של אמא

מאת: אורית קופר, בתה של שרה צפירי לבית שטיינר מבנדן.

של יצחק טורנר, אחד מהיהודים שניצלו בעת שריפת בית הכנסת. לטכס לזכר בית-הכנסת הייתה משמעות מיוחדת עבורי, והנחתי בהתרגשות רבה יחד עם איריס לבון ושאלו פרי-דן, שלושתנו בני הדור השני, זר על האנדרטה.

החיפושים בבית-הקברות בצילדזי יחד עם החיפושים בקטלוג שמתעד את שמות הנפטרים, עזרו לנו למצוא את קיברה של סבתה של אימי, וגם להוסיף ענפים לעץ המשפחה.

נכנסנו לנימנסיה עייש פירסטנובר, שאימי למדה בה. תושיה הרצברג זייל ואימי תבליא צערו יחד במסדרונות ביה"ס ניכרו בילדותן, ואפילו הסתובבנו באולם ההתעמלות, ששימש גם לטכסים.

חזרתי עם התרגשה שהיה חשוב להיות שם ובעיקר עם התחושה של כמה טוב לחזור הביתה.

התחלנו את הסיור בקרקוב, סיימנו אותו בוורשה ובין שתי הערים הקדשנו את הזמן לזגלמביה.

במסגרת הזאת היה מצטרף ומרתק לשמוע את הסיפורים האישיים של בני הדור הראשון, שהיו איתנו במסע.

טכסים מרגשים היו בצילדזי, בנדן, דומברובה, סלבקוב, סוסנוביץ וזבירצ'יה, ובשבילי עיקר ההתרגשות הייתה בבנדן. אימא שלי נולדה בבנדן, וזו הייתה חוויה מיוחדת להגיע איתה למחוזות ילדותה.

השתתפנו בטכס מרכז לגילוי האנדרטה, שמנציחה את יקירינו - גיבורי גטו בנדן. בין הסיפורים הראשונים ששמעתי על השואה בבנדן היה תיאור שריפת בית-הכנסת ובתי היהודים, שהיו קרובים אליו, כולל ביתה של אימי. בכניסה הסמוכה לבית הכנסת בבנדן שמענו את סיפורו האישי

בתמונה: טקס אזכרה ליד האנדרטה לזכר בית הקברות היהודי בעיר דומברובה גורניציה שנהרס ע"י הנאצים. בטקס נכחו בטיסך לחבוי המשלחת וראשיה גם ראש העיר דומברובה וכבדי העיר.
right: Ester Kaminsky (Weingarten-Londnor) and her son Mattie by Ester's Grandfather grave at the cemetery in Czegladz

בית הקברות היהודי השתיק בעיר צ'לדז', אשר שופץ נוקה ונוזר באדיבותו ובמיטתו של מוניק סטובסקי, הממשיך לתחזק את בית הקברות. לבית קברות זה הוכן קטלוג ע"י גף צימבלר, שבו רשומים הקברים והמצבות. בתמונה: אסתר קמינסקי (ווינגרטן-לונדנר) ובנה מתי ליד קברו של סבה של אסתר ר' חנך לונדנר זצ"ל.

חדשות ואירועים

דמי חבר לשנת 2006

הפעילות הרבה של הארגון מחייבת הוצאות כספיות בלתי מבוטלות. הכיסוי הכספי העיקרי בא מדמי חבר העומדים השנה על 130 ש"ח. כל תרומה נוספת תתקבל בברכה. אנו מבקשים מכל חבר שטרם שילם את דמי החבר לעשות זאת בהקדם. את דמי החבר ניתן לשלם:

▲ ישירות לחשבון הבנק - בנק לאומי - בת ים - סניף 861 - לזכות "ארגון יוצאי זגלמביה" מס. חשבון - 33938/34. המשלם בדרך זו מתבקש לרשום את שמו ובתורתו כדי שניתן למי ולאן לשלוח סבלה.

- ▲ באולם הארגון (רח'י פרישמן 23 ת"א) הפתוח בימי די אחי"צ.
- ▲ סלח הוברפלד - יהודה הנשיא 5, רמת-גן, טל: 52376, 8194390 - 03
- ▲ יצחק טורנר - אחד העם 79, תל-אביב, טל: 6852213 - 03
- ▲ הדסה קנטור - רמת-גן, טל: 6775605 - 03
- ▲ שלמה גראור - חיפה, טל: 8360960 - 04
- ▲ צבי לנדאו - ת.ד. 4120, בת-ים, 59395, טל: 5067337 - 03

חברי ארגון רבים טרם שלמו את דמי החבר למרות זאת אנו ממשיכים במאמצינו להחזיק את העלון שבדיכום ולהפיץ אותו בין כל חברי הארגון, דבר שעולה כסף רב. אנא, שלמו את דמי החבר כדי שנוכל להמשיך בפעילות החשובה של הארגון. קיומו של הארגון תלוי בכך.

נטיעות ט"ו בשבט

השנה ציינו את ט"ו בשבט באתר שלנו במודיעין כמנהגנו בשנים האחרונות. באירוע השתתפו בני שלושה דורות של יוצאי זגלמביה, והשנה הצטרף גם דור רביעי - בן למשפחת ניצני (מבניצני, מדומברובה). וי"ר הארגון - אברהם גרין וסגנו - אוני גרינגראס פתחו את האירוע בברכות, ולאחריהם נחגג יסדר ט"ו בשבט שכלל ברכות על פרי הארץ, שירים בנושא טבע ונוף והרמת כוסית. לאחריו נערכה תחרות נושאת פרסים בנושאי טבע. לסיום התקיימו נטיעות בכדי להעשיר את האתר שלנו בצמחיה. אנו מודים לאבי אסתרסון מהקרן חקיימת המתחזק עבורנו את האתר ומסכן את השתילים לנטיעות ט"ו בשבט. תודה לשמרון ניצני, דורית לירן ואלינוי וקסלמן שארגנו והנחו את האירוע.

נטיעות ט"ו בשבט ביד הייכרון ליהודי זגלמביה במודיעין
Tu Be'Shvat Planting at Yad Hazikaron in Modiin

ביקור במוזיאון ההיסטורי החדש ביד ושם

קבוצת יוצאי זגלמביה בני הדור הראשון השני והשלישי ערכה ביקור מאורגן ביד ושם ביום רביעי כ"ג בתשרי, ה-26 באוקטובר 2005. במהלך הביקור נשך לחברים סיור מודרך במוזיאון ההיסטורי החדש (בבית הכנסת. כמו כן הוקרנו בפני הקבוצה, באודיטוריום יד ושם, סרטים מקוריים של יהודי זגלמביה מתקופת השואה. את הביקור חתם טקס קצר שנערך בבקעת הקהילות. שם, לאחר אמירת קדיש, הונח זר למרגלות האבנים הנשואות את שמות קהילות זגלמביה החרבות.

מזדמנות זאת ברצוננו להודות ליד ושם בכלל, ולמחלקת ההדרכה בראשותה של נעמה גליל בפרט על הסיור המאלף והמרגש לו זכו יוצאי זגלמביה. תודה גם לשמשון ישיבין, מפעילי הדור השני, שלקח על עצמו לארגן את הביקור המוצלח.

*****

אנו מתכננים ביקור מאורגן נוסף ליוצאי זגלמביה ביד ושם בתחילת יולי. לפרטים נוספים ולחירשמה, נא למנות אל:
אולם הארגון, פרישמן 23, ת"א, הפתוח בימי די אחי"צ: טל: 03-5270919
יצחק טורנר, טלפון: 050-7484461; 03-6852213
שמשון ישיבין, טלפון: 052-5469888. דוא"ל: J_shimshon@hotmail.co.il

תרומת ניצולי השואה לצ"ה ולמדינת ישראל

ביום א', 1 בינואר 2006 התקיימה עצרת באולם מוזיאון ארץ-ישראל ברמת אביב. העצרת נערכה במעמד הרמטכ"ל, רב-אלוף דן חלוץ ובה הוכרז על הקמת יד לחייל (ניצולי השואה לוחמי צה"ל במלחמת העצמאות) שתוקם באתר בית הפלמ"ח. נשאו ברכות: רב-אלוף דן חלוץ- הרמטכ"ל; אריה מינטקביץ - יו"ר המועצה לציון תרומת ניצולי השואה; אלוף (מיל) ישעיהו נביש - יו"ר עמותת דוד הפלמ"ח; משה זנבר - נשיא כבוד למרכז ארגוני ניצולי השואה בישראל. נשאו דברים: תא"ל (מיל) יצחק ארד (טולקה); צבי ניל - הנהלת יד לחייל. במהלך הערב הודלקו נרות חנכה בידי אלופי צה"ל - ניצולים ובני ניצולים. על החלק האומנותי - תזמורת צה"ל וסולניה בניצוח סא"ל מיכאל יערן.

לפני שהמסך יורד ...

אנו מנציחים את זיכרונותיהם של ניצולי השואה - בווידיאו. פרויקט משותף לדורות ההמשך, יד לחייה, עיריית תל-אביב ויד ושם. צלם ומראיין מתנדבים יגיעו לביתכם ויצלמו אתכם מספרים את קורותיכם למשך הדורות הבאים. המשונינים, נא למנות לדורות ההמשך - dorat_hemshech@walla.com

ביקור ניצולי השואה בבסיסי חיל האוויר

לקראת יום השואה תשס"ו מעוניין חיל האוויר לארח ניצולי שואה בבסיסי החייל. הביקורים יכללו ביקורים בטייסות, מפגשים עם חיילים, טקסי יום שואה ומתן עדות של ניצולי שואה לחיילים. הניצולים ובני משפחותיהם מוזמנים לבקר בבסיסים השונים. לפרטים: 050-5839716

מסורת נשפי חנוכה נמשכת

גם השנה תגנו יוצאי זגלמביה את חג החנוכה בנשף מסורתי שחתקיים ביום שני, כ"ח בכסלו, ח' בדצמבר, ערב נר שני של חנוכה באולמי רסיטל בתל-אביב.

היה זה מפגש מרגש של שלושה דורות מיוצאי זגלמביה שהגיעו מכל קצות הארץ כדי לשיר, לרקוד ולשמור ביחד. תודה לכל מי שהיה על המלאכה, להתראות בשנה הבאה.

מטע שורשים לפולין קיץ 2006

בחודש אוגוסט 2006 מתוכנן טיור שורשים בן 9 ימים, 8 לילות, בפולין מהם 4 באזור זגלמביה. אנו נסייר באתרים היהודיים השונים בערי זגלמביה ובאשדוד ונקיים טקסי זיכרון באתרי ההנצחה השונים. כמו כן יינתן זמן חופשי לביקורים אישיים. נבקר גם בורשה וברקוב.

יצאה 18 באוגוסט, חזרה 27 באוגוסט. עלות משוערת למשתתף 5,300 (כולל ארז"ב). הטיור יתקיים במידת ריהוי מינימום 25 משתתפים. לקבלת תוכנית ופרטים נוספים נא לפנות אל: אולם הארגון, פרמסו 23, ת"א, חפזות כימי די אח"צ טל: 03-5270919 יצחק טורנר, טלפון: 050-7484461; 03-6852213 שמשון ישיבקי, טלפון: 052-5469888. דוא"ל: J_shimshon@hotmail.co.il

הנצחות אישיות

אנו מזכירים כי במרתף ההנצחה שביד הזיכרון במודיעין נותרו עדיין מקומות להנצחה אישית של בני המשפחה שנסמו בשואה.

הנצחת שורה אחת חרוטה בשיש שחור שלה \$150. המבקשים להנציה את יקיריהם יפנו לאולם הארגון הפתוח מדי יום רביעי בערב וימלאו טופס עם הפרטים הדרושים.

מי מכיר מי יודע

בגיליון מס' 16 של עלון זגלמביה הופיעה כתבה בשם "לשולם לא אשכח" של אברהם סטון-בלומנשטיין מארה"ב. אברהם נולד בעיירה ניימציה בחבל זגלמביה בפולין. משפחת קמינסקי מישראל מעוניינת ליצור איתו קשר. כל היודע את כתובתו מתבקש ליצור קשר עם מתי קמינסקי. טל: 052-56803-50-972 דוא"ל: ronvmatan@012.net.il תודה מרוב לב.

אנו מפרסמים מידע או תמונות על מפגד בית"ר בבנדין, דב וולמן-בערן זלמנוביץ, בו יחודה-אריה, אחיה של אמנו רחלה זלמנוביץ-אולבסקי. כל מידע ותמונות שיש לגביו יתקבלו בתודה, או יוצלמו מן המקור. נא להפנות אל: אריה אולבסקי, ת"ד 8199, תל אביב. טל: 035123902 דוא"ל: ariolewa@017.net.il תודה מקרב-לב.

ברכות ל"ארגון הידידות של יהדות זגלמביה" בפולין לרגל ההתארגנות המחודשת. עלו והצליחו!

אברהם גרין, יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה

Table of Content

Articles in Hebrew

- < Moshe Sandomirski; *The leaders of the uprising in Bendin*
- < In Memory of Tusha Herzberg – Gutman, submitted by Abraham Green. Tusha, submitted by Yoske Avmi
- < Tom Segev, What Happened to Adolf, (in memory of Manos Diamant) Manos Diamant - The Member of "Nacze Grupa" [our group] who fought the Germans, submitted by Rina Dayagi Herzberg
- < In Memory of Shimshon and Nachman Shiback, submitted by the family
- < Zaglembie World Organization's Activity in Israel and Abroad – information
- < A Tribute to Our Survivors – members of the second and third generations in a new campaign
- < Books – a list of books in Hebrew and Yiddish on Zaglembie Jewry
- < A new book by David Kleyman – "From Destruction to Reconstruction"
- < A new book by Miriam Kipper – "My Memories: Memories of the Holocaust, 1939 – 1945"
- < Sheraga Pasztekzi, *Following my Father*, writings inspired by the visit to Poland on June 2005
- < Orit Cupper, *Visiting my Mother's Realm of Childhood* - writings inspired by the visit to Poland with the Zaglembie group on August 2005

Articles in Polish

- < An art exhibition in memory of Arihe ben-Tov – Ten Years since he passed away
- < A new book by Anna Chwiałkowska – "Natan Gross"
- < A new book by Jarosław Sobaszek and Łukasz Podlajeski. "The incomplete History of Sosnowiec Jewry"
- < Zaglembie Jewry - A conference that was held in Sosnowiec on Mars 2006-

עידו
בריאות כולית

אום פדוסימבליה אונקולוגיה ירושלים
אוניברסיטת בר-אילן
Department of Oncology, Bar Ilan University, Ramat Gan

05.01.05

המרכז להמטולוגיה אונקולוגיה ירושלים
מרכז פדוסימבליה לרפואת ילדים בישראל
רח' קפלן 14, מתחם חקיה 49205
03-9263150 03-9253762 70
טל: 03-9253242

לכבוד
ארגון יוצאי זגלמביה
חויב פרמסו 23
תל אביב

מלומדינו

בדצמבר לחיפש את תודעתו המצוקה ובבוקר לזכות רפה למספחה האנטישית במחלקת האונקולוגיה לילדים של הוועד המרכזי. הרצון וכן והרצפה האנטישית והמרגמת בתעניינות לנו שנה ביוזמה לכבוד חג החנוכה.

במשפחה זו חנכה מספרים לכבוד אנשים יקר לכיליה אנו חיים את לנו חרוב ומכניח המוות לב ואחכה לכל מספחה וילדים המולידים.

העונה חרפה המוכה חמשה את הלכות.

כי יתן המטייל בקשר חרפה טעוק בין המחלקה לכיכבם חנוכה אף אדם נעבדים מנו.

בהוקרה ובתודה
המספחה חרלום וכל צוות המחלקה
אונקולוגיה ילדים
פרדס פדוסימבליה ירושלים בישראל

JAROSŁAW SOBASZEK
ŁUKASZ PODLĄJESKI

Żydzi w Sosnowcu
historia niepełna

ADORE

ספרים של
ירוסלב סובאשק
ולוקס פודלז'סקי
אודות יהדות
סוסנוביץ'
ועל חסיפתה.
הספרים של
פול סובאשק
היוזמי
סוסנוביץ'

Sosnowca: Jakub Gad z Sielca i Mordka z Kuźnicy." I ostatni zapis w tym Kalendarium: "1995 - ostatni pogrzeb na cmentarzu żydowskim przy Gospodarce." Jak czytamy na stronie 86: "Pochowano wówczas znanego adwokata, Bera Rozenewajga."

Bibliografia zajmuje dwie pełne strony drobnym drukiem. Autorzy czerpali zarówno ze źródeł historycznych, z dawnych i ostatnich prac badaczy polskich, a także z literatury pięknej, z antologii wierszy, ze wspomnień i publikacji dziennikarskich związanych z tematem, wśród tego artykuły, oraz książki napisane przez zagłębiowskich Żydów żyjących w Izraelu. Tematyka jest w tej książce różnorodna i bogata, autorzy zwrócili uwagę na niemal wszystkie przejawy obecności Żydów w Sosnowcu, zarówno w ogólnym obrazie całego organizmu miasta, jak i w samym środowisku społeczeństwa Żydów: organizacje polityczne, społeczne, kluby sportowe, prasa, instytucje kahalne itp. Przytoczyli też ciekawe wyjątki z książek wspomnieniowych i opracowań historycznych, jak np. w rozdziale "Znani i nieznanii".

Splatają się więc w książce Sobaszka i Podlejskiego informacje różnorodne, zawsze ciekawe. Są w niej także i minusy, a szkoda. Przede wszystkim tak zniekształcone żydowskie imiona własne, zwłaszcza kobiet, że w ogóle nie można się połapać, jak np. na str. 11- "Igra Obracham (krawcowa)", str. 40-41: "Szlomo Fogiel (żona Chiuđa), Froim Cwilich (żona Luza), Moszek Moczniak (żona Rajd), Szmuel Fogiel (żona Aha)" itp. Podobny mankament wykazują nazwy memieckie. No i lapsus na stronie 71: członkowie Żydowskiej Organizacji Bojowej z Boruchem Gaftekiem i Franką Plotnicką walczyli i zginęli nie w getcie srodulskim, lecz w getcie bęczińskim, w dzielnicy Kamionka, gdzie dwa lata temu - jednemu z miejsc nadano nazwę Plac Bohaterów Getta, a kilka miesięcy temu odsłonięto tam Pomnik Pamięci.

Byłoby dobrze, gdyby w ewentualnym następnym wydaniu, względnie we wkladce erraty - zostało to skorygowane.

"Z dziejów Żydów Zagłębia" Konferencja i publikacja naukowa

W pierwszej połowie marca br. odbyła się w Sosnowcu konferencja naukowa na wyżej podany temat. Przesłany nam plan tematyczny wskazuje na wiele problemów związanych z życiem ludności żydowskiej tak w sferze życia duchowego jak i w dziedzinie kultury materialnej.

Przewidzianych w spotkaniu było 10 referatów naukowych i dwa komunikaty, w tym jeden przygotowany przez ucznia Liceum im. Staszica, poświęcony jednemu z zagłębiowskich członków żydowskiej organizacji opera w czasie okupacji hitlerowskiej, absolwentowi szkoły im. Staszica, który zginął w czasie wojny.

Konferencja wiąże się z zamiarem wydania specjalnej publikacji.

W liście przesłanym na ręce Abrahama Greena, przewodniczącego Zw. Żydów Zagłębia dr Sławomir Witkowski podaje charakterystykę tej książki:

"Publikacja naukowa pt. 'Z dziejów Żydów Zagłębia' - napisał dr Witkowski - jest opracowaniem zbiorowym pod moją redakcją, oraz dr Wojciecha Jaworskiego z Uniwersytetu Śląskiego. Poszczególne artykuły, które będą zamieszczone w wydawnictwie są autorstwa wybitnych naukowców z Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Warszawskiego, Polskiej Akademii Nauk, oraz Uniwersytetu Śląskiego.

Warto podkreślić, że publikacja ta wydatnie przyczyni się do pogłębienia wiedzy o tak istotne zagadnienia jak: m. in. początki osadnictwa żydowskiego (od XIII wieku), życie codzienne Żydów zagłębiowskich na przestrzeni wieków, stosunki społeczeństwa polskiego do ludności żydowskiej, dzieje organizacji sportowych, oraz partii politycznych.

Książka bowiem "Żydzi w Sosnowcu" Jarosława Sobaszka i Łukasza Podlejskiego jest publikacją bardzo cenną, bogatą w informacje, w ważne daty, w mnóstwo nazwisk. Jednocześnie podane to jest w sposób ciekawy, zachęcający do przeczytania; dla nas, Żydów Zagłębia stanowi mały skarbiec. Nic więc dziwnego, że Zarząd Związku Żydów Zagłębia, w odpowiedzi na list jednego z autorów, Jarosława Sobaszka, odpowiedział listem podpisanym przez przewodniczącego, Abrahama Greena. W odpowiedzi tej czytamy m. in. "Książka jest bardzo ładnie wydana i zasili swą ciekawą, wieloaspektową treścią zasób wiedzy o żydowskim społeczeństwie Sosnowca, jednego z najważniejszych miast Zagłębia Dąbrowskiego.

Cieszy nas, że Pana wizyta wraz z p. Szyjkowskim w Izraelu, jako opiekunami zaproszonej przez nas grupy zagłębiowskiej młodzieży, pozostawiła tak cenne ślady i skierowała Pana zainteresowania na dzieje tej części ludności Sosnowca, którą hitlerowscy okupanci Polski niemal doszczętnie zgładzili. Nasz Związek Żydów Zagłębia gościł Panów i zagłębiowską młodzież najserdeczniej jak mogliśmy. Pański list przeczytaliśmy ze wzruszeniem. Książka o Sosnowcu zasługuje na oddzielną recenzję....."

Z trzech recenzji zawartych w książce - prof. dr hab. Joachima Liszki, dra Lecha Krzyżanowskiego i dra Kazimierza Gołosza, pragnę przytoczyć fragment z opinii dra Gołosza: "...Chodzi mianowicie o to, iż miasto budowały różne społeczności i na jego historię składa się także tworząca ją znacząca, mieszkająca tu diaspora żydowska. Niby wszyscy o tym wiemy, jednak współcześnie Żydzi zniknęli z naszej świadomości i zapomnieliśmy, iż tysiące ich zamieszkiwało w mieście. Sosnowiec powstawał jako miasto wielokulturowe i o tym trzeba wiedzieć i pamiętać. Bez pamięci o przeszłości nie istniejemy jako społeczeństwo i jako ludzie. Cel pracy jest zatem oczywisty. Przypomnienie obecności w Sosnowcu społeczności żydowskiej i Żydów w ogóle. Taki cel wart jest publikacji, bo wszystkim nam jest to potrzebne."

Jest godnym uwagi fakt, że w zbiorze ukaze się artykuł znakomitego znawcy sztuki żydowskiej, prof. zw. dr hab. Jana Samka z Krakowa, który opíše zabytki sztuki żydowskiej w naszym regionie.

Opracowanie nie pominie również tak ważnego zagadnienia jakim jest problematyka związana z cmentarzami żydowskimi. W artykułach dr Dariusza Rozmusa i dr hab. Leszka Hońdo jest mowa o dziejach cmentarzy zagłębiowskich jak i również zaszerogowanie nagrobków pod względem stylu, dekoracji architektonicznej i ornamentacji, wreszcie przedstawień symbolicznych z ich właściwym rozwiązaniem (tzn. odczytaniem znaczenia symboli). Dr hab. Leszek Hońdo jako znawca języka hebrajskiego podejmie się także tłumaczeń niektórych napisów hebrajskich znajdujących się na cmentarzach żydowskich, które mają kapitalne znaczenie w poznawaniu religijności Żydów na terenie Sosnowca i pozostałych obszarów Zagłębia.

...Reasumując, książka przeczyta się do znacznego poszerzenia wiedzy o ludności, która w wyniku tragicznych wydarzeń okresu II wojny światowej uległa niemal całkowitej zagładzie na naszych terenach."

Związek Żydów Zagłębia przastał organizatorem i uczestnikiem konferencji list, w którym m.in. czytamy: "Cenimy wysoko inicjatywę Państwa, która łączy się również w określony sposób z naszymi dążeniami. Pragniemy bowiem wraz z utrwaleniem pamięci o przeszłości, przekazać nasze doświadczenia i wiedzę przyszłemu pokoleniom, celem upowszechnienia i kontynuacji. Życzymy owocnych obrad."

W dziesiątą rocznicę śmierci Ariego Ben-Tova

W dniach 24.04 - 07.05. br w Audytorium im Weil w Kfar Shmariahu (tel. 09-9569430) otwarta będzie wystawa obrazów artysty- malarza Samuela Leitnera, poświęcona pamięci dra Ariego Ben-Tova bł.p.

Wśród eksponowanych prac artysta pokazuje również obrazy poświęcone jego rodzinnemu miastu - Będzinowi w Zagłębiu Dąbrowskim

W Tel-Awivie duże zainteresowanie wzbudziła w swoim czasie wystawa prac Samuela Leitnera, zorganizowana przy aktywnej pomocy Ariego Ben-Tova.

Uroczyste otwarcie obecnej ekspozycji w Kfar Shmariahu odbędzie się w dniu 23 kwietnia br. o godz. 19.00 w Audytorium Weil przy ulicy Hanotea.

Pochodzący z Zagłębia proszeni są o przybycie na uroczystość otwarcia wystawy, połączonej z uczczeniem pamięci Ariego Ben-Tova bł.p.

W dniu jud-tet b'siwan taf-szin-samech" waw (wg. kalendarza gregor. przypada to w roku bież. 15 czerwca) mija 10 rocznica śmierci Ariego Ben-Tova bł.p.

Krótko przed swą nagłą śmiercią Arie opowiadał o dręczących go snach: ukazują mu się rodzice, którzy go przywołują.

Rodzice Ariego zostali wysłani na zagładę w dniu jud"tet-b'siwan taf-szin-gimel (wg. kalendarza hebrajskiego), w czerwcu 1943. Arie zmarł w tymże dniu i miesiącu w roku 1996.

Urodzony w Będzinie, stracił w czasie okupacji całą swoją rodzinę, rodzinę Hassenberg, a sam był więźniem Auschwitz. W Izraelu był przewodniczącym Związku Żydów Będzina. Po powstaniu Związku Żydów Zagłębia był jego pierwszym przewodniczącym. Aktywnie działał dla uwiecznienia pamięci Żydów Zagłębia, szczególnie Żydów Będzina.

Nowa książka Anny Cwiakowskiej **NATAN GROSS**

Nakładem wydawnictwa Kontury, T.A. 2006 ukazała się nowa książka Anny Cwiakowskiej pt. NATAN GROSS, poświęcona w całości postaci Natana Grossa, zmarłego w październiku 2005.

Autorka opublikowała w niej swoje publikacje o Grossie, pisane w ciągu blisko trzydziestu lat w dzienniku, potem tygodniku izraelskim w języku polskim "Nowiny Kurier".

Są to wywiady, artykuły, recenzje, reportaże.

Natan Gross bł.p. był twórcą znanym w kręgach kulturalnych w Izraelu, w Polsce i w polskich środowiskach emigracyjnych. Tworzył i działał w kilku dziedzinach: w filmie - jako reżyser, scenarzysta, producent, dokumentalista, historyk sztuki filmowej. Jest laureatem t.zw. Izraelskiego Oscara, nagrody przyznanej mu za napisanie, pierwszej w Izraelu, Historii Izraelskiego Filmu ("Haseret Haiwri").

Inną dziedziną jego twórczości była literatura i publicystyka literacka.

Jest autorem książek własnych, wydanych w języku heb-

rajskim w Izraelu i w języku polskim w Polsce. Był redaktorem wzgl. współredaktorem licznych ważnych publikacji książkowych w Izraelu, które zaopatrywał w obszernie, oryginalne i źródłowe eseje swego pióra. Był przez wiele lat krytykiem literackim, publikującym w prasie w języku polskim i hebrajskim w Izraelu.

Był poza tym niezwykle aktywnym inicjatorem, organizatorem i animatorem wielu imprez poświęconych kulturze, literaturze, sztuce malarskiej, sztuce filmowej.

Książkę Anny Cwiakowskiej o Natanie Grossie zamyka esej pióra pisarza Ryszarda Lōwa, przewodniczącego Związku Pisarzy piszących po polsku (w Federacji Pisarzy Izraela), wydawcy, redaktora almanachu "Kontury".

"Książka ta - jak napisał - recenzent wychodzącego w Krakowie "Dziennika Polskiego" - jest bezcennym źródłem informacji dla wszystkich, których interesują polsko-żydowskie relacje."

Żydzi w Sosnowcu Historia niepełna

Pragnę naszych Czytelników poinformować o bardzo ciekawej nowej książce, wydanej w Agencji Wydawniczo-Reklamowej "ADORE". W zielonej, lakierowanej okładce, z czterema fotografiami, które bez wątpienia od razu wyrażają stan aktualny w odniesieniu do tytułu.

Są to piękne zdjęcia z cmentarzy: trzy grupy starych, oraz odrestaurowanych nagrobków i jedna brama z tabliczką na sztachetach, że jest to obiekt zabytkowy, podlegający ochronie.

Tak to właściwie jest. Pozostały po nas tam, w niektórych miejscach tylko, stare cmentarze, zachowane wspólnym staraniem rozsianych po świecie zagłębiowskich Żydów i działających w Zagłębiu niektórych władz municypalnych, oraz wolontarnych organizacji społecznych.

Książka ta, której autorami są Jarosław Sobaszek i Łukasz Podlejski obejmuje swą tematyką nie tylko cmentarze, raczej mniej o cmentarzach, a znacznie więcej o życiu, o inicjatywach, działalności gospodarczej, naukowej, kulturalnej, o wielu dziedzinach życia sosnowieckich Żydów, w czasach gdy żyli. O tym, jak umierali i gdzie, w latach masowego umierania polskich Żydów, autorzy napisali dość obszernie. Ale nie tylko. Nie zapomnieli bowiem o tym, o czym przeważnie się w zapisach kronikarskich zapomina, mianowicie - o

Anna Cwiakowska

próbach odrodzenia żydowskiego życia społecznego w tymże Sosnowcu po Zagładzie. Próbach podejmowanych desperacko przez nielicznych ocalańców, którzy wrócili do domów, lecz ich już nie zastali, ale z uporem pragnęli tworzyć, budować coś nowego na pożydowskich zgłiszczach. Jak wiemy, z wielu przyczyn to się nie udało. Z satysfakcją moralną musimy jednak stwierdzić, że wspólnym wysiłkiem, żydowskim i polskim kontakty zostały po latach nawiązane, współpraca w dziedzinie utrwalenia w historycznej świadomości społeczeństwa w Zagłębiu wiedzy o tym, że od wieków, aż po hitlerowskie bestialskie ludobójstwo, żyli Żydzi i wspólnie z nieżydowską ludnością przyczyniali się w wielu dziedzinach do rozwoju całego okręgu, w nim ważnego miasta Sosnowca i że wpisali się na zawsze do dziejów Zagłębiowskiej Ziemi.

O tym głównie traktuje omawiana książka i chwala autorom za to, że zgromadzili takie mnóstwo szczegółowych informacji, bogactwo miejsc, dat, wydarzeń, oraz ludzi - ogromnie dużo nazwisk, nazw, faktografii, o sprawach wielkich, dużych i małych, nawet anegdotycznych.

Pragnę zwrócić uwagę czytelników na Kalendarium, od: "1694 - W aktach miasta Będzina pojawiają się pierwsze, znane z nazwiska osoby narodowości żydowskiej, zamieszkujące teren

---

News and Events

Heritage tour to Poland – summer 2006

August 18 – August 26

A heritage tour to Poland is planned for the summer of 2006 to include 4 days in Zaglembe region. We plan to visit various Jewish sites such as cemeteries, which have been restored. We will visit various commemoration sites where we will hold memorial ceremonies.

Those interested should contact:

The organization's center on Wednesday evening

Tel. 972- 3 – 5270919.

Or, Itzhak Turner, Tel. 972-3-6852213. 972-50-7484461

Or, Shimshon Jashewitz Tel. 972 - 54- 5469888

EM: j_shimshon@hotmail.co.il

Personal Commemoration

We remind you that in the Commemoration Valley in the Modiin Memorial Site, there are still places left for personal commemorations of family members that were killed in the holocaust. One engraved line of commemoration in black marble cost 150\$. Those who wish to commemorate their beloved ones can contact the organization.

Who Knows?

On "Zaglembe Zeitung" no. 16 that was issued on April 2003 an Article by Mr. Abraham Stone – Blumenstein was published. Stone was born in Niemce and now is a resident of the USA. The Kaminsky family of Israel would like to make contact with Mr. Stone. If you have any information concerning Mr. Stone, please call Mattie Kaminsky. Thank you.

Tel: 972 -50 -5256803 EM: ronvatan@012.net.il

Traditional Hanukkah Ball

For almost 50 years Zaglembe world organization is holding a gala evening on Hanukkah in Tel-Aviv.

On December 26, 2005, the evening of the second candle of Hanukkah, our traditional ball was celebrated at Recital Halls. It was, as always, a unique opportunity to meet Zaglembians of all generations in a festive, warm and family-like atmosphere.

See you next year!

נשף חנוכה דצמבר 2005
The Hanukkah Ball, December 2005

Memories

We Need You to Write Your Memories

By Bunny Iskov

Many of you know me as Larry Iskov's wife. Larry and I have been married for over 34 years and we have two children. I grew up in a family that included a brother, parents, grandparents, aunts, uncles and 11 cousins. The Holocaust was something that happened before I was born and something that did not affect my immediate family, or so I thought. My father was born in Canada. My mother, her parents and her four brothers emigrated from Poland to Canada in 1939, just a few months before World War Two began. They sailed on the last ship that allowed Jews to leave Eastern Europe.

It wasn't until I was a teen-ager when my mother confessed she had an older married sister with two children, all of whom perished at the hands of the Nazis. My mother also told me that she had aunts, uncles, cousins and grandparents that did not survive the Holocaust.

I have to admit that the impact of the Holocaust on my family is far different than the impact the Holocaust has had on every one of you. While Larry and I were dating, he told me he never knew his grandparents; most of his relatives were murdered in the Holocaust. I could not imagine my life growing up without my grandparents.

I view myself as a Jewish Canadian. I was born in Canada, but my first priority and devotion is to my Jewish identity. However, I am still proud to be a Canadian and grateful to live in a country, which my family also adopted under different circumstances.

I truly believe there isn't one Jewish person among us who hasn't lost someone as a result of the Holocaust. I truly believe, both Jewish survivors and Jewish Canadians, must work together to combat the alarming rise in anti-Semitism. Not only are there Arab terrorists, Neo-Nazis and White Supremacist Heritage Front groups ready and willing to annihilate every Jew in existence, but there are also Holocaust deniers.

Lowlife people like David Irving and Ernst Zundel write books and pamphlets and publish tens of thousands of them and distribute them to places of learning and post hate literature over the Internet to distort the truth and to encourage more and more individuals to hate the Jewish people.

As a Jewish Canadian, I found my way of combating Holocaust deniers and anti-Semites through writing poetry. Some of these poems have been featured in the Passover Literary Supplement of the Canadian Jewish News, as well as in non-denominational literary journals and anthologies. As well, through my own organization, The Ontario Poetry Society, I have been fortunate to be able to connect with a variety of people across the Province of Ontario, some of whom have never met a Jewish person before. Sometimes, a new "friend" will ask me a question about being Jewish. Sometimes, a new "friend" will ask me a question about the Holocaust.

I can only tell them what I have learned from you. However, I cannot share your personal nightmares, and I cannot share any intimate details of your lives before, during and after the war. These are things only you know and things only you can share. You may argue that lots of testimonies have already been given on videotape. But, where are those videos? They are in Archives, and only accessed and viewed by a select few. You may also argue that there are many books out there previously written by other Holocaust survivors. Those memoirs were written long ago and most of them are now out of print and hard to find.

The Executives of the Men's and Ladies' Divisions of the Zaglember Society are aging. The future of the Organization is at risk, as is the future of every Jewish person in Canada and around the world.

We are and will continue to be, an endangered species and we must act now, together as a collective group, to inform and educate the public about the truth of the Holocaust and what it means to be a Jewish Canadian survivor. Certainly, the best way to share your life experiences before, during and after the Holocaust, is to publish your testimonies in a book which can be accessed through every library and placed in every school and educational facility across the country and abroad. History has a

way of repeating itself and the best way to ensure another Jewish genocide doesn't occur, is to perpetuate the memory and the truth of the last Jewish genocide through education and memorialization.

It is not only the responsibility of a select few who have and continue to devote their time to educating the public about the Holocaust through different Jewish groups. It is the responsibility of every Jewish person, whether a survivor, a second generation survivor, or a Jewish Canadian, like me. I know the power of the pen and I know the impact a powerful non-fiction book has upon the reader.

As an Anthology Editor, I also know how to put a book together and I know how to get a book published. It is at this time, I come to you to request your memoirs for an anthology of Holocaust survivor stories.

I am seeking short stories to be compiled in one collection. This collection will hopefully include the memoirs from you, as well as from the families of members who are no longer with us. Many of you may have spoken somewhere, in front of a group, relating your World War Two experiences. Perhaps you wrote down what you said on paper and perhaps you have those sheets folded away in a drawer in your home. Perhaps you have a computer or a typewriter at home and can type up your story or if not, have a grandchild who can type your story for you; or you can neatly print your own words on lined paper. Every story is unique and important and worthy of publication. In addition to these short stories, I would also be interested in featuring old photos, letters, diaries, and any other wartime documents you may have.

After the book is published, and the organization starts to collect monies from the sale of this book, the profits could be held in Trust for an Endowment to be used to financially assist University students undertaking Holocaust and Genocide Studies.

I know many of you are going to Florida very soon. There is no big rush for your contribution. You may take up to the end of June to send in your memoirs for the book. It would be a tragedy if the Zaglember Society will one day only be known as a section of a cemetery.

I have a working title for our new book. It is "Around the Granite: The Chronicles of The Holocaust Survivors of The Zaglember Society."

As a Jewish Canadian, and someone who is married to a second generation survivor, I feel it is also my responsibility to do whatever I can to spread the truth and keep the memories of the horrors of the last Jewish genocide alive, in order to ensure our future generations live in a world of peace, safety and respect.

We live in strange times. Everything can seem so good, so perfect, and then, out of the blue, a Jewish husband and father is knifed in the back on Bathurst Street; a Jewish household where a survivor lives has a huge Swastika painted on their front door; the Synagogue where I sometimes go to pray is vandalized; a Hebrew Day School is set on fire in a nearby Canadian city; and more than one Jewish cemetery, including Bathurst Lawn Cemetery, is desecrated.

The signs are here. They point out to me, that our existence is not secure anywhere, at any time. We must be vigilant and we must be united in fighting back. We all know there is no room for complacency. A false sense of security will leave everyone of us in a too vulnerable position in a world of hate.

Your memoirs can contribute to teaching tolerance and humanitarianism among the future citizens and future leaders of tomorrow. Over the years, as Larry's wife, I have come to embrace you as part of my extended family. We have shared simchas and sorrows. We have sung together, we have danced together and we have laughed and we have cried together. Now is the time to collaborate on an important project that will leave a legacy for future generations to learn from and to believe in.

If you need time to think about it, please remember that time is running out. Your memoirs are like gold and diamonds. They are both precious and valuable.

bunny@gil-ca.ca

By doing so, I would really love to see us keeping in touch with the second generation of our parents' friends from abroad. After all, we know and have to admit that, friends were all what left for them after the nightmare was over. Friends took over and became their families. Friends were the ones that went with them through hell and came out from it as people. And these friends were the only ones who knew so well their families and therefore helped in any way they could in times of sorrow.

With these strong ties I want us to continue.

We would like you to visit us whenever someone is in Israel. That goes also for a family Shabbat dinner, whenever someone is visiting and wants to meet one with a very similar background (parent's home town), whenever a child is here. Whenever anyone wants or need anything to do with Israel which we can help. Or just simply wants to say Shalom!

In addition, we recently learned that our activities are somehow different from the ones you have. I know that my friends here will love to hear what you do (and maybe even learn a thing or two). If you would like to hear more about us, drop us a line and we will gladly oblige.

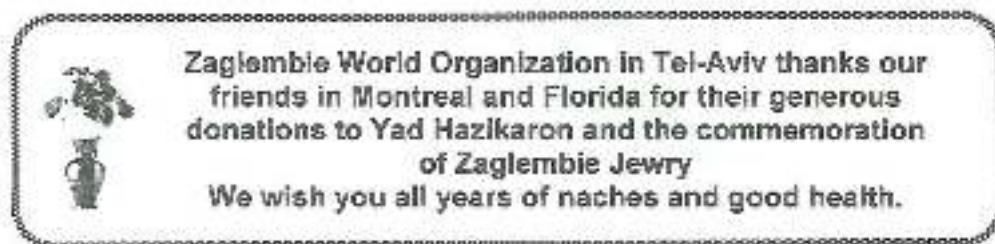
In the meantime, here is a very brief summary of our activities:

- The Organization's club located on 23 Frishmann St. in Tel Aviv is open on Wednesdays between 4:00 to 7:00 P.M. for meetings and visitors from Israel and abroad.

- On New Year's Eve and Passover we convene at the club for a toast and blessing.
- During Sukkot a navigation excursion is held in remembrance of Captain Gal Lev-Ran (a Zaglembe survivor's grandson). This event is held in association with the I.D.F at the Moddin Memorial site and its surroundings.
- For decades we have held a ball during Hanukah, which is a chance to meet friends and have fun.
- During Tu Bi'Shvat all the generations get together, at the Mod'in memorial site, plant trees and hold a Tu Bi'Shvat Seder.
- Every year the Organization has a 'Roots Journey' to Zaglembe and Aushwitz (where most of the Zaglembe Jews perished). These excursions are open to members of all three generations.
- Lectures and workshops are also held for members, as well as trips to museums that deal with the subject of the Holocaust and memorializing.

Shalom Velehitraot (See you)

Ayala Avidov-Schlesinger - Second Generation of Zaglembien
My e-mail: Ayala@Avidov.Com
My Address: 15b. Harav Nissim St. Raanana 43228
Home Phone: 09 - 7480518 Mobile Phone: 052 - 4575245

Thornhill singer preeminent interpreter of Holocaust songs

By Rick Kardonne, *Tribune Correspondent*,
The Jewish Tribune - Oct. 27, 2005

THORNHILL- Probably the world's most prominent and authoritative singer of songs from the Holocaust, Thornhill's Jenny Eisenstein, was the star performer at one of Israel's most significant events this past spring commemorating the 60th anniversary of the liberation of the Nazi death camps: the Yom Hashoah Memorial Service and Yzkor for Zaglembe Martyrs, held at Modi'in, the home of the Maccabees.

Zaglembe is the province in southwest Poland where Eisenstein was born and raised, prior to her incarceration first in Auschwitz and then in Bergen-Belsen. While she grew up in Bendzin, the better-known cities in Zaglembe are Katowice and Sosnowiec. Being close to the former German state of Silesia, Zaglembe, with a large and culturally thriving Jewish community, was one of the first Polish areas to be decimated by Hitler's Blitzkrieg in 1939, resulting in the mass murder of most of its Jews.

Modi'in, just north of the Jerusalem-Tel-Aviv highway, was chosen as the memorial site to epitomize the destruction of Zaglembe Jewry, which epitomized the murder of Europe's Jewry a whole by Nazi Germany.

The speakers included Yitzhak Herzog, minister of construction and housing; Modi'in Mayor Moshe Spector; and Abraham Green, chairman of the Zaglembe World Organization. The former IDF Chief Cantor Arie Braun conducted the memorial service. Music was provided by the Police Orchestra, led by one of Israel's most esteemed pops-orchestra conductors, Menashe Levran. But the highlight of this event was Jenny Eisenstein's performance.

Among the songs she sang were: SHTILLE by Shmerke Kaczerginski and Alexander Walkovsky, a living Holocaust survivor who wrote this song when he was 11 years old, and THE ZAGLEMBIE SONG whose author is unknown. But perhaps the climax was her stirring rendition of Hirsh Glick's epic march-anthem of Holocaust resistance, ZOG NIT KEYNMOL, whose English-language translation was written by Canada's Jerry Gray of Travelers folk singing fame. The large audience sang along with her.

Eisenstein said, "this was a very emotional performance in the valley of the Maccabees. In this valley, there are rough, raw stones of remembrance, surrounded by a huge wall of black marble, with the letters of names of the victims, inscribed in

white. Above the wall are towering gold Hebrew letters which spell: Zachor".

The Zaglembe memorial was not the only 60th liberation commemoration concert performed by Eisenstein. On May 8, she performed in Tel Aviv with one of the Israel's best-known singers, Moti Giladi. In transit to Israel, she performed at the site of the Bergen-Belsen death camp in Germany; and event attended by high-ranking German government dignitaries; and also in Atlantic City.

This latest round has been only one of a multitude of concerts throughout the years, which Eisenstein has given worldwide, beginning in her adopted home city of Toronto. She performed the world's very first concert of Holocaust songs and commemoration of the Warsaw Ghetto Revolt in Toronto's Arbeiter Ring building in 1950. Since then, her legacy of performances has included such highlights as being only one of three performers (the other two being Chava Alberstein and Theodore Bikel) at the 1983 Holocaust reunification at the Washington Mall, over which President Ronald Reagan presided; the 1984 World Gathering of Combatants in Jerusalem, and performances not only with Israel's late master satirist-raconteur Shimon Dzigan, but also for Andrej Szpilman, the son of Wladyslaw Szpilman, the pianist who was portrayed by Oscar winner Adrian Brody in the Roman Polanski film, THE PIANIST.

She has performed for many Toronto Jewish organizations and for many south Florida Jewish organizations, where she winters in Hallandale. She has also performed frequently on Toronto campuses. She quoted one York University student who told her, after hearing her in concert: "I don't speak Yiddish but I never knew that we had such powerful literature".

Throughout all of her many concerts, Eisenstein, who constantly researches often obscure scores of Holocaust songs, conveys a spirit not of doom and gloom but of triumph over adversity.

"I have a Zionist background, and I have been a devoted Zionist all my life", she proclaimed. In that vein, she regards her songs as "a celebration of life: the legacy of our people through our songs", and she fervently hopes to continue to perform these songs in many venues, both in Toronto and elsewhere, in the future.

Dear friends and fellow Zaglemians,

This issue of the Zaglemie Newsletter is proud to present articles on four recently published books: David Klayman's and Miriam Kipper's books about their experiences during the war years, the book by Anna Cwiakowska a member of our editorial board – in Polish, on Nathan Gross, and the book by Jaroslaw Sobaszek, serving today as a teacher in one of the gymnasia in Sosnowiec, and Łukasz Podlejeski. The book tell the story of the Jews of Sosnowiec from their beginnings in the area until their annihilation in the Holocaust. (Mr. Sobaszek visited Israel in 1999 with a delegation of high-school students from Poland, as our guests.)

These books join a prestigious list of research books and memoirs that have been written in Hebrew, Yiddish, Polish and English on Zaglemie, its cities, villages, Jewish communities and residents. Included in the pages of this newsletter is a list of books written in Hebrew and Yiddish by members of the Zaglemie community and other authors. Our next issue will feature books published in other languages, books that relate the story of the Zaglemie communities and what happened to them during the Holocaust.

Even though many books have been written about the Jews of Zaglemie, I firmly believe there is need for more. In my opinion, every single one of us as survivors has not only the privilege, but also the obligation to tell and write his or her life story. If this is difficult for you, then please do not hesitate to request assistance from your children, grandchildren or other family members to put your thoughts on paper. Fellow survivors, in Israel and abroad, let us remember, time is of the essence and the sooner we tackle it, the better.

***

The Diary of Rutka Lasker

By Menachem Lior (Iiver)

About two months ago Adam Szydłowski, one of the leaders of the "Yona" organization in Bendin contacted me and told me that a diary of a young Jewish girl, Rutka Lasker, was recovered in Bendin. The diary had been hidden away for some 63 years with Stanisława Spińska, an 82-year-old Polish woman who had been entrusted with it by Rutka. Mrs. Spińska's nephew convinced her to reveal the diary and that is how it came into Adam Szydłowski's possession.

As a child I had known a girl by the name of Rutka Lasker and in order to verify that it was the same person I asked Adam for information about her parents. Adam sent me several names including Dvora (nee Hampel) and Yaakov Lasker that matched the information I have about the family. I began to research what had happened to the family. I met with Linka Gold in London and it turns out that she was a classmate of Rutka. As far as she could recall Rutka's father survived the war.

I continued my search in Israel and remembered that my daughter Yael taught the grandson of the late Mordecai Hampel and that is how I came to meet Dalia Mercazi, Mordecai's daughter. I found out that Dvora, Rutka's mother, was Dalia's aunt (her father's sister). Dvora and Yaakov Lasker had two children, Rutka and a son named Yoachim. I also learned that Yaakov Lasker immigrated to Israel after the war, remarried and had a daughter in Israel called Zehava. The next step was to find Rutka's half-sister (on her father's side), Zehava. With Dalia's help I was indeed able to locate Zehava. I called her and told her of the discovery of the diary.

Rutka Lasker 1929 – 1943

Rutka was born in 1929 to Dvora (Dorka) (nee Hampel) and Yaakov Lasker. Rutka had a younger brother named Yoachim-Henyosh and the family lived in Bendin. The father, Yaakov

And talking about putting our stories in writing...

Some time ago the diary of Rutka Lasker, a young girl, was discovered in Bendin. In it she recorded what her eyes saw and her ears heard in 1942 and 1943, the steps taken against the Jews and the Akzies. Rutka, together with her family, was sent to Auschwitz, where she perished. You can read about her in the article by Menachem Lior.

In Poland, and especially in the region of Zaglemie in the Śląsk Province, the discovery of the diary was covered in all the media and received with great interest. The Bendin Municipality will publish the diary in Polish in the near future. We talked with Rutka's family and with officials from Yad Vashem and are working on having it published in Hebrew and in English. And as for the actual diary, we hope to find a way to bring it to Yad Vashem in Jerusalem to be preserved for posterity.

***

Dear friends, this newsletter strives to bring as much updated information as possible about the Jews of Zaglemie in Israel and around the world, but that is not our sole mission; the newsletter also includes articles on Zaglemie Jews during the war and material on its kehilot (communities) since their inception. Once again, I am calling upon all of you, in Israel and abroad, to send us material about our illustrious past and we will make every effort to publish it.

***

We wish the Jews of Zaglemie in Israel and through out the world a happy and kosher Passover

Abraham Green

Lasker, had been a pioneer in his youth and immigrated to Israel in 1917 as one of the "Bendin's Five" – the precursors of the Third Aliyah. A few years later he became ill with malaria and typhus and had to return to Poland, where he married Dorka. They planned to return to Israel together.

Rutka was a pretty and talented girl who attracted the attention of those around her. Her mother Dorka had family in Israel, her parents and her brother Mordecai. Dorka would send them photos of her children, thus pictures from their childhood remained.

Rutka and her entire family were sent to Auschwitz in August 1943 when the ghetto was destroyed. Rutka, her brother Henyosh, and her mother were sent directly to the gas chambers. Her father Yaakov was transferred to a labor camp in Auschwitz, where he survived for several months until he was transferred to Sachsenhausen ill and in extremely poor physical condition (almost a "Muselmann"). In this camp the Germans gathered forced laborers, requiring them to counterfeit foreign currency for purposes of destroying the American and British economies. That is how Yaakov Lasker survived the war.

After the war Yaakov Lasker came to Israel, married Chana Wiener and had a daughter, Zehava. Until the age of 14 Zehava had no knowledge of her father's pre-war family, neither about his children nor his wife, all murdered in Auschwitz. At the age of 14 she saw a photo of Rutka as a child and asked her father who was the girl that looked so similar to her. At first her father refused to answer, but after Zehava's pleas he told her about his family before the war and that the girl in the photo was her sister, Rutka, who perished in Auschwitz. Zehava was deeply affected by the story and when she married Avigdor Shertz and had a daughter, they named her Ruth after the sister she had never known.

Shalom Haverim!

February 28, 2006

Many times I wanted to sit down and write you these lines. But, somehow the notion that I'm "wasting my time" kept crawling in. The fear that no one will read this or will show any interest in what I have to say has prevented me from acting on my feelings and convey to you my thoughts.

While meeting two dear people who visited us lately (Mrs. Eddie and Mr. Jeff Cymler) I made the decision that someone ought to break the ice and be the first one to jump head first. So here I am doing just that.

Hello Dear Friends!

My name is Ayala Avidov – Schlesinger. Born to parents from Zaglemie (Mom from Sosnowiec, Dad from Bendzin), who are Holocaust survivors. Both are alive and well - thank God.

Throughout my childhood years, as far back as I can remember, I went with my parents to various functions done for and by the Zaglemie organization. As I'm sure many of you did too. Now it is our "turn" to lead and safe keep this organization to the next generation.

Zaglembie Newsletter – "Zaglembier Zeitung"

Mrs. Helen Hecht, originally from Strzemieszyce, who lives in Hallandale, Florida asked to subscribe to the Zaglembie Newsletter – Zaglembier Zeitung. Of course, we happily fulfilled her request and added her to the paper's subscriber list. It will be delivered to her home, as is done for all our subscribers.

The Zaglembie Newsletter is published twice yearly, at Passover and Rosh HaShanah, and serves as a vehicle for conveying information about the goings on of people from Zaglembie in Israel and abroad, as well as about life in Zaglembie during the Holocaust period. We are again appealing to our friends around the world to contribute material in Hebrew, English, Polish or Yiddish for the paper.

About the paper's circulation:

We distribute approximately 1,500 copies of the paper in Israel to our fellow Zaglembians and another 300 copies to people and organizations involved in Holocaust-related matters. However, the picture is quite different on the global scene, since, unfortunately, aside from our friends in Toronto, we do not have an updated list of former Zaglembians. This is the reason we have decided to switch to a direct distribution system. Therefore, I am calling upon all former Zaglembians worldwide to send us their personal details: Name, address EM and telephone number, along with any information relevant to their Zaglembie origins (former name, Zaglembie town of residence, etc.). The newsletter will then be mailed out directly to them.

We also must ask our friends to share in the cost of publishing and distributing the paper. Even though all the dedicated editorial board members work as volunteers on the paper, and are deserving of every praise, additional costs factor into its publication, such as graphics, printing and mailing – all carried out by external parties, at full cost.

Anyone interested in receiving the paper abroad is kindly requested to send his or her details to: Zaglembie World Organization, 23 Frishman St. 63561 Tel Aviv, Israel
Or by Fax: 09 – 7564543. Or by EM: rinakahan@yahoo.com

Thanking you in advance for your cooperation.

עשור לפטירתו של אריה בן-טוב

בתאריך 24/4 – 7/5 תתקיים תערוכת ציורים של הצייר שמואל לייטנר זכור של אריה בן טוב ויל התערוכה תוצג לקהל באודיטוריום ע"ש וייל בכפר שמריהו 109 – 9569430

בין ציורי של לייטנר מצויים ציורי עיר הולדתו בנדק. לפני שנים התקיימה תערוכה של שמואל לייטנר, אשר אריה בן טוב עשה רבות לפתיחתה ולזקמתה.

התערוכה תפתח ביום ראשון 23 באפריל 2006 בשעה 19:00 באודיטוריום וייל ברחוב הנוטע בכפר שמריהו.

אנשי זגלמביה מוזמנים להשתתף בפתחת התערוכה ולכבד את זכרו של אריה בן-טוב ו"ל.

אריה נולד וגדל בנדק ובתקופת השואה איבד את כל משפחתו, משפחת הסנדק, וחוא עצמו עבר את אושוויץ ושרד.

אריה שימש כיו"ר ארגון בנדק ועם הקמת ארגון יוצאי זגלמביה שימש כיו"ר הראשון של הארגון ופעל רבות להנצחת יחידות זגלמביה ובמיוחד יחידות בנדק.

ייט בסיוון תשס"ו הוא יום השנה ה-10 לפטירתו של אריה בן טוב, זמן קצר לפני פטירתו, סיפר אריה על חלומות הפוקדים אותו ובהם נגלים לו הוריו תקדראים לו.

ייט בסיוון תש"ג, ה-22 ביוני 1943, הוא גם תיום בו נשלחו הוריו להשמדה.

הארגון העולמי של יוצאי זגלמביה מתכנן לחזמין

לעצרת זיכרון לשואה ולגבורה

ולטקס התייחדות עם קדושי זגלמביה

ביד הזיכרון שביער מחזיעין (ליד מבוא מודיעים)

ביום שלישי כ"ז בניסן תשס"ו – 23 באפריל 2006 בשעה 16:00

דברים:

- מר רוני בר-און – שר התשתיות הלאומיות
- גב' הילה גרסל – שופטת בית המשפט המחוזי תל-אביב
- מר אברהם גרין – יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה

תפילת האזכרה:

החן הצבאי הראשי לשעבר מר אריה בראון

תכנית אומנותית:

מקהלת "קולות העיר"

קטעי קריאה - דור החמשך ליוצאי זגלמביה

אוטובוסים לרשת הנוסעים יוצאים:

מת"א – תחנת הרכבת ארלוזורוב, ליד מסוף אל-על, בשעה 14:45

מחיפה – ע"י תיאום עם נציגי תחנת הארגון בחיפה

**Zaglembie world Organization is honored to invite you to
Yom Hashoa Memorial Service
Yizkor for Zaglembie Martyrs**

The ceremony will take place at Yad Hazikaron in Modiin
On Tuesday, April 25th 2006 4p.m.

ברכות לפסח לרואי אופנהיים

על קבלת פרס למנצח צעיר ע"ש מאסטרן ריכרד מוטי בסוכן ויצמן
בטבמבר 2005.
הפרס מיועד לקדם מעוינות בניצוח ולאפשר למנצחים צעירים ללמוד
לתואר שני באקדמיה למחול ומוסיקה בירושלים.
רועי הוא הישראלי הראשון שזכה בפרס נכבד זה.
אנו מאחלים לרועי הצלחה בחמשך זרכו.
ברכות לרועי, וחרכה נחת לחורים דיצה ושלמה ולסבתא רבקה מונטבץ
משצמישץ.

ארגון יוצאי זגלמביה, התחלה וחברים

חג פסח כשר ושמה

מאחלים
הנהלת הארגון ומערכת
עלון זגלמביה

**Happy and Kosher
Passover**

Zaglembie World Organization

המערכת: אברהם גרין, אלנה ולנה, אשר ניצני, אנה ציוויאקובסקה, יונה קובו-קוטליצק, הדסה קנטור
חנית רייטר-גטלר, עריכה גרפית: הרפסה: דפוס קוניאק

כתובת המערכת: ארגון קהילות יוצאי זגלמביה, פרישמן 23, ת"א 63561

מס' החשבון של ארגון קהילות יוצאי זגלמביה: בנק לאומי רח יח סניף מס' 861 חש' 33938/34

Zaglembie World Organization, 23 Frishman St., Tel Aviv 63561, Israel
For contributions: Bank Leumi of Israel, Branch No. 861, account No. 33938/34
yonakobo@netvision.net.il